

Bordiga versus Pannekoek

riff-raff 2006

Typsnitt: Garamond, 11 p.

Omslag: Karl-Oskar Olsson

riff-raff, Box 201 31, 104 60 STHLM

info@riff-raff.se

<http://www.riff-raff.se>

pg. 409 13 49-3 (fm media)

Innehållsförteckning

RIFF-RAFF: Förord	6
ANTAGONISM PRESS: Parti, klass och kommunism	8
Vänsterns ursprung	11
Pannekoek	12
Pannekoeks ”Parti och arbetarklass”	14
Självförvaltning	16
Fackföreningar, fabriksorganisationer och sovjeter	19
Klassammansättning	20
Bordiga	22
Arbetardemokrati och proletär diktatur	27
Marx om klasser	30
In i 2000-talet	34
Avslutande kommentarer	35
Bibliografi	38
AMADEO BORDIGA: Parti och klass	43
ANTON PANNEKOEK: Parti och arbetarklass	53

Förord

Den kommunistiska vänsterns, eller ultravänsterns, bidrag till den revolutionära teorin är betydelsefullt. Det vill dessa texter, med Antagonism press¹ introduktion från 2001, säga oss. Vi har också på sätt och vis upprepat detta genom denna översättning av deras arbete till svenska, men måste framhålla att deras bidrag på intet sätt är oproblematiskt. Kritiken mot ultravänstern är ofrånkomlig men får inte plats i ett förord som detta. Därför vill vi hänvisa till det kommande numret av *riff-raff* (nr 8) som ägnar frågan ett ansevärt antal sidor. Vi kan emellertid här kort nämna några invändningar.

Antagonism press' text är ambitiös. Den försöker att på ett kärnfullt sätt på samma gång diskutera och sammanfatta det kommunistiska projektet i dess huvuddrag. Den tar sin utgångspunkt i den (för den antileninistiska vänstern ofta) försummade frågan om förhållandet mellan parti och klass och de båda personerna Pannekoek och Bordiga fungerar som en referensram för diskussionen.

Även om författarna till introduktionen själva har lyft fram att vare sig tysk-holländsk eller italiensk vänsterkommunism för sig själva kan fungera som en ordnad helhet för den kommunistiska teorin idag så tycker vi att deras ansats till syntes av dem båda är otillräcklig. Vi tycker att den helt klart utgör en av de bättre ansatserna till en sådan men menar att den hela tiden blir kvar i ett tveksamt sätt att förhålla sig till klassrörelser som så starkt präglar den existerande ultravänstern. Att gå bortom denna är som sagt nödvändigt och tyvärr rör sig Antagonism fortfarande inom samma problematik.

Det kanske tydligaste problemet i texten är laborerandet med termerna *klass-i-sig* och *klass-för-sig* som ursprungligen härstammar från Marx men som i det ultravänsteristiska språkbruket översätts till någonting i stil med ”konservativ klass” respektive ”revolutionär klass”. Ultravänstern präglas tyvärr av en essentialism där proletariatet ses som till sitt innersta väsen revolutionärt men där denna revo-

1. Egentligen har denna compilation gjorts av ett anonymt kollektiv, får vi veta, men för enkelhetens skull refererar vi till Antagonism press som upphovsmakare.

lutionära natur hålls tillbaka av *förmedlande strukturer* som förklaras hindra klasskampen från att förvandlas till en kamp som ifrågasätter kapitalets existens. I de värsta exemplen kommer man inte längre än att presentera problemet som att det existerar en stor illusion vilken måste avslöjas av de revolutionära minoriteterna. I de bättre exemplen ses detta som en insikt som vinnas av klassen själv i sin kamp mot utsugningen.

Rådskommunisten Paul Mattick förklarade oktoberrevolutionens misslyckande i Ryssland med att arbetarna lämnade ifrån sig makten till bolsjevikerna. Och i Tyskland gav arbetarråden sitt stöd till SPD. Vi känner behovet av att odogmatiskt ställa frågan *varför* man gjorde detta. Detta som exempel visar att det fanns frågor som ultravänstern aldrig ställde, men som är nödvändiga att ställa för att förstå klasskampen historiskt och idag.

Så till de övriga texterna i samlingen: Bordigas ”Parti och klass” har vi översatt från det italienska originalet och är för sig själv mycket intressant. En kritik av ett statistiskt och sociologiskt klassbegrepp är lika relevant idag som igår.

Också från Pannekoeks text kan vi finna flera värdefulla sanningar, som till exempel den sympatiska inställningen att klassens styrka inte beror på om den skulle vara samlad i en formell organisation eller att ett teoretiskt klargörande inte är avhängigt en sådan.

Frågan om parti och klass måste än idag ställas, men vi måste ställa den på nytt – tillsammans med en rad andra viktiga frågor – genom en fortgående undersökning av kapitalförhållandet. Med andra ord förordar vi just det som Bordiga omtalar som ”den banala idé att marxismen är en teori i ’fortgående historisk utveckling’ och att den modifieras under loppet av och efter lärdomarna av historiens gång”².

riff-raff, maj 2006

2. ”L’invarianza storico di marxismo”, i *Sul filo del tempo*, 1954 [1951], s. 19 <<http://perso.wanadoo.fr/italian.left/BasicTexts/Italiano/52Invari.htm>>. Även om det må finnas en invariant kärna hos teorin (som lönearbetets avskaffande) så är de omedelbara tillämpningarna definitivt inte desamma idag som för hundrafemtio år sedan.

Parti, klass och kommunism

Antagonism press

År 2001, mer än ett årtionde har gått sedan Berlinmurens fall, och kungörelsen om "historiens slut" verkar nu inte bara vara ideologisk, utan under all kritik. Öppet krig återvänder till Europa, inte som en isolerad företeelse, utan endemiskt likt en uråldrig sjukdom som har blivit resistent mot modern antibiotika. Den globala ekonomin faller huvudstupa in i en lågkonjunktur. Flera av den internationella kapitalismens politiska institutioner (G8, IMF, Världsbanken) är mer misskrediterade och möter fler protester än någonsin förr. Samtidigt har inte kapitalets utveckling, som många väntade sig, erfärut uppbyggnaden av ännu fler och ännu större fabriker i de äldsta kapitalistiska länderna, men istället nedläggningar av inte bara fabriker utan av hela industrier. Som en konsekvens har den andel av befolkningen som framstår som den arketypiska arbetaren i den marxistiska eller syndikalistiska sängen minskat. Detta har lett många till att betrakta begreppet klass som en gammalmodig idé. Prat om ett "parti" anses ofta som än mer irrelevant på grund av dess associationer med parlamentarism (allt fler låter med all rätt bli att rösta och ser heller inte varför de borde göra det) eller leninism (när det bolsjevikiska arvet från Sovjetunionen/Östeuropa har vittrat sönder).

Inte desto mindre kvarlever den grundläggande uppdelningen av samhället i klasser. Makt och rikedom blir mer, snarare än mindre, koncentrerat som kapital under en liten minoritets kontroll. Och hur än arbetsmönstret, kulturen och identiteten har förändrats, kan mer folk än någonsin förr bara överleva genom att utbyta sitt liv mot en lön, och är därför underkastade ekonomins nycker. Även om individer med ursprung i andra klasser också kan vara del av en revolutionär rörelse är kapitalismens upphävande otänkbart

utan den egendomslösa massans, proletarietets, rörelse, vilken har ett materiellt intresse i förändring. För närvarande, som i de flesta historiska perioder, är bara en liten minoritet aktivt involverad i att motsätta sig kapitalismen på en revolutionär basis. Oavsett om de definierar sig själva som en ”rörelse”, ”organisation”, ”parti”, eller om de till och med tar avstånd från all formell organisering, är frågan om hur en radikaliserad minoritet relaterar till resten av proletarietet avgörande. Det är just den här frågan som Bordiga och Pannekoek uppmärksammar i de följande texterna.

De två artiklarna som presenteras här, båda titulerade *Parti och klass*¹, skrevs vid olika tidpunkter och platser, och representerar två olika och i viss mån motsatta synsätt på förhållandet mellan kommunistiska organisationer, medvetande och klass. Faktum är att de också presenterar olika synpunkter på vad klass är. Dessa frågor har förblivit viktiga och kontroversiella. De har uppmärksamats av alla radikala riktningar på ett eller annat sätt, åtminstone tangentiellt. Detta är fallet även för riktningar som tar avstånd från föreställningen om det revolutionära partiet. Till exempel försöker många klasskampsanarkister att ta itu med problemet genom att beteckna sitt parti som ”den revolutionära organisationen”, och antar att de genom att ändra namnet har drivit ut demonen. Sedan kan de smälta samman sin egen organisation med klassens organisation. Den italienska och den tyska kommunistiska vänstern tog itu med dessa frågor direkt, men var och en på sitt eget sätt.

År 1921 när Bordiga skrev *Parti och klass* för Italienska kommunistpartiet såg revolutionärer överallt Ryssland som det första exemplet på en proletär revolution. Trots att både den italienska och den tyska/holländska vänstern redan hade motsatt sig bolsjevikerna i taktikfrågan och förkastats av Lenin, såg sig båda riktningarna fortfarande som en del av samma rörelse. När Pannekoek skrev sin artikel i samma ämne hade både den tyska och italienska vänstern upptäckt ”Sovjet”-Rysslands kapitalistiska natur. Det faktum att Bordigas *Parti och klass* skrevs 1921, när han var som mest ”bolsjevikisk”, och Pannekoeks tjugo år senare, när han var som mest ”rådistisk”,

1. Pannekoeks text heter egentligen ”Partei und Arbeiterklasse”. Hädanefter så hänvisar vi därför till ”Parti och arbetarklass”. Övers. anm.

framhäver skillnaderna mellan de två riktningarna. Detta gör en jämförelse av deras skillnader lättare men döljer kanske en del av deras underliggande beröringspunkter.

Bordigas och den italienska vänsterns arbete kan, åtminstone till viss del, ses som en representant för ena polen i en fortlöpande dialektik inom den kommunistiska rörelsen. Teoretisk och organiserad kommunism baserar sina idéer och sin praktik på proletarietets verkliga rörelse i sin antagonistiska kamp mot kapitalet. Teoretisk kommunism är ett försök till en destillation av de lärdomar som den proletära kampen givit oss. Hur som helst finns det en ständig motsättning i denna strävan. De lärdomar som tidigare kamper givit oss tenderar mot en än mer sammanhängande teori som manifesterar sig i ett principprogram. Men en tillgivenhet mot detta program innebär nödvändigtvis att man upprätthåller en kritisk attityd till proletära kamper. Som ett resultat av detta kommer de principiella kommunisterna tendera att bli mer och mer distanserade från proletärens verkliga kamp. ”Bordigism” i en del av sina manifestationer, som en principiell rörelse baserad på ett ”invariant”² program, är ett av de renaste exemplen på denna pol.

Pannekoek och den tyska/holländska vänstern framträder vid den motsatta polen i denna dialektik, precis som rörelser såsom ”autonomismen”. Dessa riktningar försöker att hålla sin teori i överensstämmelse med proletarietets senaste kamper och med förändringarna i kapitalets organisation. Detta kan tyvärr leda till en oavbruten revidering av politiska positioner (eller snarare en vägran att hålla sig till någon position), eller kan annars leda till *immediatism* eller spontanistisk arbetarism³.

Det är nödvändigt att gå bortom alla falska motsättningar mellan program och spontanitet. Kommunismen är både proletarietets självaktivitet och den rigorösa teoretiska kritik som uttrycker och föregriper den.

2. Oföränderligt. Övers. anm.

3. Från engelskans ”workerism”. Ett okritiskt förhållande till vad arbetarklassen och arbetare spontant företar sig, samt en uppfattning att det endast är kampen på arbetsplatserna som är av betydelse. Övers. anm.

VÄNSTERNS URSPRUNG

Om den tyska och den italienska vänstern i sina sista inkarnationer representerar två återkommande rörelser i klasskampen, då uppstår frågan varför detta är fallet. Trots allt härrör de båda rörelserna från samma tid i europeiska stater som genomgått revolutionära chocker efter första världskriget. Vilka är de materiella skillnader som i vissa fall leder till olika ståndpunkter? Den italienska och den tyska vänstern kan ses som historiska produkter av den proletära rörelsen i sina respektive länder och av de socialdemokratiska partier från vilka de härstammar.

Både Bordiga och Pannekoek hade redan slagits mot ”revisionismen” (reformismen) före första världskriget och de holländska radikalerna hade redan bildat sitt eget parti. Den avgörande skillnaden mellan de italienska och tyska socialistiska partierna var deras förhållande till första världskriget, och dessa skillnader reflekterade graden av enighet i deras respektive samhällen. Både Tyskland och Italien hade ganska nyligen enats som nationalstater. Italien var en relativt svag makt med en därav vacklande utrikespolitik. Det betydde att kriget ifrågasattes i hög grad i det italienska samhället i allmänhet. Tyskland var en mycket starkare makt, med en modern industriell ekonomi och en centraliserad stat med en stark militär. Stöd för statens krigsmål var därför mycket mer genomgripande. Ledningen i det tyska socialdemokratiska partiet stödde kriget som allra först bara hade motsatts av en liten radikal vänster, vilken växte medan kriget drog ut på tiden. Efter att ha misslyckats med att vinna över partiet tvingades vänstern till splittring och till att bilda sina egna organisationer. Pannekoeks betoning på att klassens ”ande” överlever särskilda organisationsformer kan ses härröra härifrån, liksom den rådistiska betoningen på splittringar. Italienska socialistpartiet å andra sidan motsatte sig kriget, fastän på ett halvhjärtat och vacklande sätt, med bara en oliktankande minoritet kring Mussolini som stödde det och som lämnade partiet för att grunda fascismen. Vänstern bröt dock organisatoriskt först när de gjorde en principiell brytning mellan revolutionärer och maximalister⁴ för att bilda sitt eget kommunistparti

4. I Italien vid den här tiden syftade termen maximalism på reformister med revolutionär terminologi. Detta till skillnad från Ryssland där maximalism var en revolutionär riktning.

1921. Detta är kanske ursprunget till den italienska vänsterns betoning på organisatorisk kontinuitet och program. Likaledes är det möjligt att avgöra materiella orsaker i deras respektive historia till deras mycket olika inställning till demokrati. Bordigas kamp mot frimurare, vilka var ett *demokratiskt* men inte på något sätt marxistiskt element, inom Italienska socialistpartiet var början på en kamp mot demokrati i sig. Å andra sidan kan Pannekoeks stöd för de kämpande gräsrotterna och hans linje mot de revisionistiska ledarna ses som ursprunget till hans spontanism och demokratism.

PANNEKOEK

Pannekoek var en nederländsk kommunist, aktiv i både det tyska och holländska socialdemokratiska partiet och senare i Hollands kommunistiska parti, samt i Groep van internationale communisten. Han var inflytelserik i den vänsterkommunistiska rörelsen, speciellt i Tyskland, men även i vidare kretsar. Hans arbete bör ses som en teoretisering av den tyska/holländska revolutionära proletära rörelsen med dess styrkor och svagheter, snarare än enbart produkten av en ensam intellektuell. Hans arbete är ett exempel på en särskild, återkommande riktning i radikala rörelser. Denna riktning karaktäriseras med termer såsom rådism, arbetarism, ”vid produktionsplatsen”, *immediatism* och med en betoning på spontanitet. Dessa aspekter återkommer om och om igen i olika sammanhang och i olika rörelser: Workers autonomy, situationistiska idéer, Industrial workers of the world, vissa anarkistiska strömningar och i tysk, holländsk och brittisk vänsterkommunism.

Första internationalen deklarerade att ”arbetarklassens frigörelse måste vara dess eget verk...”. Detta tillsynes okomplicerade uttalande som nästan alla moderna marxistiska riktningar står fast vid tolkas faktiskt på subtilt olika sätt. Skall särskilda grupper av arbetare eller till och med enskilda arbetare frigöra sig, eller frigör klassen som enhet sig själv? Har varje kamp förd av en grupp arbetare en potential att återskapa det kommunistiska programmet eller förutsätter klassmedvetandets utveckling en bredare diskussion och erfarenhet? Rådskommunisterna satte sin tro på ”arbetarna själva” och hade en

benägenhet att förmoda att kommunismen fanns immanent⁵ i alla arbetsplatskamper. Denna tro hade ett antal viktiga, naturliga följder. Den formade grunden i deras kritik av politiska grupper – vad är deras positiva roll om arbetarna kan återskapa kommunistisk kritik i vilken kamp som helst? Den formade grunden för deras demokratism och ”självförvaltningsfetisch” – eftersom arbetarna är latent kommunistiska, är att ge dem makt detsamma som att förintä kapitalet. Slutligen styrkte det deras arbetarism – om arbetsplatskamper är latent kommunistiska, då kan allt annat underordnas dem.

Det finns en grundläggande motsättning i tron på att arbetarna blir revolutionära spontant, helt oberoende av deras egna individuella erfarenheter och det faktum att denna tro själv innehas av och propageras för av en politisk minoritet aktiva rådister (till exempel). Rådisternas uppfattningar utvecklades inte spontant, utan genom en konfrontation med Marx, Luxemburg, Kautsky, Lenin, genom läsning och politisk diskussion, och inte bara genom deltagande i en strejk eller strejkrörelse. Motsättningen mellan spontanitet och medvetna minoriteter har varit en ständig problematik för den tyska vänstern, och man har lutat åt att finna en lösning i sin egen upplösning. Rådisterna teoretiserar bort sig själva.

Medvetande utvecklas ojämnt; ofta utvecklas det allra först i minoriteter och dessa minoriteter kan spela en positiv roll: ”de ger klarhet”, som Pannekoek uttrycker det. Dessa minoriteter är ”organ för arbetarklassens självupplysning”. Men kan en sådan ”självupplysning” endast vara en förändring i medvetandet, så som han antyder? Säkerligen handlar ”upplysning” också om taktik och handling. Det är minoriteterna, vilka utgör det materiella partiet (se nedan), som också kan leda klassen i betydelsen att sätta en kurs som klassens mest militanta element finner vara den bästa att följa. I den här meningen blir partiet ”klassens organ” (Bordiga) och alla starka distinktioner mellan de kommunistiska minoriteterna och den proletära massan försvinner.

5. Ungefär ”inneboende”. Övers. anm.

PANNEKOEKS "PARTI OCH ARBETARKLASS"

När Pannekoek fastslår att "Den gamla [arbetar]rörelsen är förkroppsligad i partier"⁶ är det tydligt att han använder ordet "parti" främst åsyftandes formella organisationer. Han skiljer partiet från klassen och förstår inte det "historiska" eller materiella partiet som klassens produkt.

Enligt Pannekoek måste arbetarna "tänka själva, handla själva".⁷ Men arbetare, individer anställda i tusentals skilda företag, tänker, handlar och beslutar oftast individuellt, eller i bästa fall "sektionellt". Först när arbetare börjar förena sig som klass-för-sig, och handlar i politisk enighet, kan de börja tänka, handla och besluta kollektivt på ett sammanhängande sätt som föregriper kommunismen. Under normala förhållanden är den enda enighet de har "medborgerligheten".

För Pannekoek är "klass ... en gruppering efter [ekonomiska] intressen"⁸. Men vad innebär ekonomiska intressen? Varför se på en klass, arbetarna, istället för på en annan, säg bönderna? Eller varför välja vår klass istället för vårt kön, vår nation, vår hudfärg eller vår ögonfärg? Det viktiga är kommunism, klasskamp, antagonismen i detta samhälle som går i riktning mot en lösning i kommunismen. Klassen definierar sig själv framförallt genom klasskamp, de alierades, proletärernas, kamp mot alierande krafter: kapitalet, dess stat, lönearbetets relationer, isolering och så vidare. Ekonomiska intressen är bestämmande element men inte de definierande; utgångspunkten är kamp, praktisk antagonism. Rådismen gör felet att överbetona de objektiva förhållandena, klassen-i-sig. Utifrån den utgångspunkten slutar det i arbetarism, demokratism och spontanism. Bordiga gör i *Parti och klass* det motsatta felet och överbetonar de subjektiva förhållandena, klassen i kamp, klassen-för-sig.⁹ Denna överbetoning på det subjektiva elementet resulterar i en idealistisk vinkling i hans analys och en överbetoning på det taktisk-politiska. Klassen måste förstås som en dialektisk enhet av klass-för-sig och klass-i-sig, med

6. Anton Pannekoek, "Parti och arbetarklass". Övers. anm.

7. Ibid.

8. Ibid.

9. Detta misstag rättades till efter andra världskriget i och med analysen av proletariatet som en klass "utan reserver", t.ex. i *Marxismo et miseria*.

de ekonomiska förhållandena som grund för dess antagonistiska position i samhället. Arbetarnas position som produktionselement är inte det som definierar klasskampen och kommunismen, men formar en del av den materiella basen.

Pannekoek påvisar en felaktig synpunkt från den gamla arbetarrörelsen: ”Under socialdemokratins uppkomst verkade det, som om detta parti så småningom skulle omfatta hela arbetarklassen, dels som medlemmar, dels som sympatisörer ... eftersom teorin angav, att lika intressen nödvändigtvis måste åstadkomma lika åsikter och lika mål...”¹⁰ Uppfattningen som Pannekoek attackerar var verkligen felaktig. Den såg helt på klassen i-sig-själv (definierad enligt Pannekoek av ekonomiska intressen) under utveckling till klassen-för-sig (definierad av sin kamp mot kapitalet) och gjorde det formellt, framför faktiskt, det vill säga organisatorisk enighet först, enighet i revolutionär kamp senare. I verkligheten kommer några vars ekonomiska intressen ligger i kommunismen förbli kontrarevolutionära intill slutet. Pannekoek har en korrekt syn på att arbetarklassen kommer att vara huvudkällan till rörelsen mot kommunism. Likväl håller han fast vid det mekaniska idealet att alla arbetare – eller alla kroppsarbetare – *en masse*¹¹ kommer att bli socialister, vilket är nonsens. Pannekoek attackerar en misslyckad strategi baserad på denna utgångspunkt men attackerar inte den felaktiga utgångspunkten i sig. Som han säger producerar samhället förvisso ”strider och motsättningar”¹², och det är därför revolutionär kamp utbryter utan att alla arbetare blir kommunister. Här bibehåller Pannekoek en demokratisk, sociologisk och arbetaristisk synpunkt i konflikt med verkligheten.

Pannekoek antar att dagens partier vill substituera¹³ klassen med sig själva och faktiskt regera över arbetarna (något som Bordiga motsätter sig). Men Pannekoek erkänner möjligheten med politiska grupperingar som ”spelar en helt annan roll än vad partierna idag gör

10. Anton Pannekoek, ”Parti och arbetarklass”

11. Ungefär ”i stor mängd”, ”kollektivt”, ”alla tillsammans” och liknande. Övers. anm.

12. Anton Pannekoek, ”Parti och arbetarklass”

13. Ersätta. Övers. anm.

anspråk på¹⁴. Han betonar med rätta nödvändigheten av *klassens* handling, både under revolutionen och efter den som nödvändigt för att besegra bourgeoisien och att säkra segern (med eller utan det formella partiet). Han hänsyftar också på nödvändigheten av massdeltagande som en metod för utveckling av medvetande. Här genljuder han vad Marx framhöll i *Den tyska ideologin*:

Såväl för att detta kommunistiska medvetande skall få spridning bland massorna som för förverkligandet av själva saken måste människomassorna förändras och förändras på ett sådant sätt, som bara kan ske genom en praktisk rörelse, en *revolution*. Denna revolution är alltså inte bara nödvändig därför att den *härskande* klassen inte kan störtas på något annat sätt utan också därför att den klass som störtar den bara genom en revolution kan få allt det gamla träcket från halsen och bli kapabel att bygga ett nytt samhälle från grunden.¹⁵

SJÄLVFÖRVALTNING

Ett av rådskommunismens element i allmänhet är kravet på ”självförvaltning av företag” (Pannekoek). Detta resultat av den tyska vänsterns demokratiska arbetarism är en av riktningens svagaste element. Rådskommunisterna såg som sitt mål att arbetarna tar över fabriker och driver dem själva. Det resulterar i en myopisk¹⁶ syn på revolutionen, vilken letar efter förändringar i förvaltningen, istället för en total omvandling av samhället.

Självförvaltning, företag drivna av de arbetare som är anställda i dem, ändrar bara ägandeskapet och förvaltningen av företaget. I det kapitalistiska samhället, där olika företag opererar genom marknadsmekanismer som element i ett enda samhälleligt kapital, spelar det ingen roll om ett företag ägs privat, eller av ett samfällt aktiebolag, eller av staten, eller av dess anställda. Likaledes, oavsett om förvaltningen är hierarkisk eller demokratisk, förändras inte företagets natur som

14. Anton Pannekoek, ”Parti och arbetarklass”

15. Karl Marx och Friedrich Engels, *Människans frigörelse*, Daidalos, Göteborg 1995, s. 190

16. Närsynt. Övers. anm.

ett element i det kapitalistiska samhället. Självförvaltning inskränks till proletärerens självförvaltning av sin egen utsugning. Än värre, som ett medel som ofta tas till i icke-vinstgivande, misslyckade företag, av arbetare som försöker förhindra stängning och sin egen arbetslöshet, medför ofta självförvaltning en högre grad av utsugning än i ett normalt företag. Arbetarna ”väljer fritt” (under press från marknaden) att arbeta hårdare för mindre pengar för att hålla företaget igång. Självförvaltning verkar därför som ett vapen för kapitalistisk krishantering. Den kapitalistiska naturen i självförvaltade företag har inte bara påvisats teoretiskt, utan har ofta visat sig i det faktum att självförvaltning då och då har tagits upp av kapitalistiska grupper.¹⁷

Problemet med självförvaltning förstods redan 1920 av Bordiga, om än med ett etatistiskt¹⁸ perspektiv.

Fabriken kommer att erövrats av arbetarklassen – och inte bara av arbetsstyrkan anställd i den, vilken skulle vara alldeles för svag och icke-kommunistisk – bara efter att arbetarklassen som helhet har tagit den politiska makten. Om den inte har gjort detta, kommer de kejsrerliga vaktstyrkorna, karabinjärerna etc. – med andra ord, vålds- och förtrycksmekanismerna som bourgeoisien har till sitt förfogande, dess politiska maktapparat – att se till att alla illusioner undanröjs.¹⁹

Det praktiska resultatet av självförvaltningsperspektivet visade sig i Frankrike 1968. Ockupationsrörelsen startade i universiteten som hade omvandlats av revolutionärerna till sociala utrymmen (och inte kollektiva universitet). Som två deltagare i rörelsen beskriver det:

Upptrappningen hade gått så långt som till formerandet av generalförsamlingar med sektioner av befolkningen inom de ockuperade universiteten. Ockupanterna organiserade sina egna aktiviteter.

17. Se *Lip et la contre-révolution auto-gestionnaire* av Négation, för en längre diskussion om politiken, och om självförvaltningens politiska ekonomi.

18. Strävande att stärka staten eller den centrala statsmakten. Övers. anm.

19. Amadeo Bordiga, ”Ta över fabriken eller ta makten?”, *riff-raff* nr 7, 2005, s. 47

De människor som ”socialiserade” universiteten såg emellertid inte fabriken som samhällsliga produktionsmedel; de såg inte att dessa fabriker inte bara hade byggts av de anställda arbetarna, utan av generationer av arbetande människor.²⁰

De som hade detta perspektiv ”stödde” arbetarna, men oroade sig för att substituera sin egen aktivitet med arbetarnas. Man förlitade sig därför på att arbetarna skulle befria sig själva, fabrik för fabrik:

Genom att säga till sig själva att det var ”upp till arbetarna” att inta fabriken, ägde en ”substitution” faktiskt rum, men det var den motsatta ”substitutionen” till den som anarkisterna fruktade. Aktivisterna substituerade arbetarbyråkratins icke-handling (eller snarare den byråkratiska handlingen), vilken var den enda handling som arbetarna var villiga att utföra, med sitt eget handlande.²¹

Den 21 maj, ockupationens andra dag, upptäckte aktivisterna i aktionskommittén att alla fabriksportarna var stängda och att fackdelegater försvarade ingångarna mot ”provokatörer”.²²

Den brittiska gruvarbetarstrejken 1984–1985 tog åter upp frågan om företaget och klasskampen, både praktiskt och teoretiskt. Som Wildcat argumenterade:

Vilken arbetsplatskamp som helst kan falla i korporativismens fälla så länge som den fortsätter att bara vara en arbetsplatskamp. ... I gruvarbetarstrejken ... var höjdpunkterna när arbetarklassen som helhet blev involverad – t.ex. försvaret av grusamhällena mot polisen. ”Territorium” inbegriper arbetsplatser och det är ofta mycket strategiskt viktigt att splittra upp, inta och/eller förstöra dem. Arbetsplatsockupationer, till exempel, är ett viktigt tillfälle att underminera arbetsplatsernas roll som ett ”företag” separerat från resten av samhället – genom att bjuda in andra proletärer till

20. Fredy Perlman och Roger Gregoire, *Worker-student action committees*

21. Ibid.

22. Ibid.

området jämte dem som normalt arbetar där, genom att återta resurser såsom tryckning och kommunikation, genom att ge bort användbara produkter som förvarats på området...”²³

De verkliga höjdpunkterna i klasskampen är när arbetarna bryter sig ut ur företagen och kämpar på samhällets terräng. Exempel inbegriper Pariskommunen 1871 och Kronstadt 1921. Detta står i bjärt kontrast till olika vänsteristers aktiviteter, vilka alltid försöker ta sig in i fabriker.

FACKFÖRENINGAR, FABRIKSORGANISATIONER OCH SOVJETER

Tredje internationalen menade att arbetarrörelsen hade utvecklats från en uppdelning i parti, fackförening och kooperativ till en uppdelning ”som vi närmar oss överallt” i parti, sovjeter och fackföreningar. Den verkliga rörelsen utvecklades i själva verket på ett annat sätt i de länder där rörelsen var som mest avancerad, i Ryssland och Tyskland. Rörelsens faktiska form var en uppdelning i parti, sovjeter och fabriksorganisationer. Fabriksorganisationerna tog formen av fabrikskommittéer i Ryssland, fabriksråd i Italien och *Betriebsräte* och senare *Unionen* i Tyskland. Distinktionen mellan fabriksorganisationer å ena sidan och arbetarråd å andra sidan, var ibland diffus både i verkligheten och i teorin, men konstaterades som tydligast i Bordigas polemik mot Gramsci. Gramsci hade entusiastiskt kastat sig in i ett stöd för fabriksrådsrörelsen i Turin och identifierade den som början på en rådsrörelse. Bordiga underströk skillnaden mellan fabriksråd, baserade i särskilda företag, och arbetarråd, vilka sammanslöt alla proletärer territoriellt. Han såg att fabriksorganisationer inte kunde spela samma radikala roll som sovjeter, att de inte kunde omvandla samhället som helhet. Bordiga såg att de delvis hade samma svagheter som fackföreningarna, såsom ”sektionalism” och arbetarism, och avfärdade dem därigenom på ett felaktigt sätt för att till sin natur vara en ny typ av fackförening. Avfärdandet är mer förståeligt i det italienska sammanhanget där fabriksråden endast tilläts att välja fackföreningsmedlemmar som ombud. I Tyskland, där kommunisterna i

23. Wildcat, *Outside and against the unions*

fabriksorganisationerna uppmanade arbetarna att lämna fackföreningarna, hade det varit mycket svårare att avfärda dem på det viset.

Rådskommunisterna tenderade i likhet med Gramsci att förväxla fabriksorganisationerna med arbetarråd. Faktum är att de som värst antog en extrem form av arbetarism som förnekade proletariatets existens utanför fabriken. ”Bara i fabriken är dagens arbetare en riktigt proletär... Utanför fabriken är han en småborgare...”²⁴. Å andra sidan manade den revolutionära rörelsen i Storbritannien efter första världskriget till *sociala sovjet*, delvis som ett resultat av stigande arbetslöshet som utestängde revolutionärer från arbetsplatserna. Detta kan ha influerat den inställning som Sylvia Pankhurst hade och som efterlyste ett sovjetssystem som skulle sammansluta alla proletärer, även de utanför företagen såsom hemmafruar.²⁵ I kontrast till utbredd förvirring om sovjeterna representerade detta ett viktigt igenkännande av dem som *sociala* och *proletära*, och inte bara som *arbetarorganisationer*.

KLASSAMMANSÄTTNING

Sovjeter och fabriksorganisationer framträdde i slutet på en fas med kapitalackumulation baserad på yrkesarbetaren och i början på en fas baserad på massarbetaren.²⁶ Fabriksorganisationer tenderade att representera denna sektor av klassen, yrkesarbetaren. Sovjeter och arbetarråd, som härstammade från den ryska bondekommunen²⁷, sammansluter proletärer territoriellt. Potentiellt är de inte bara arbetarnas självorganisering, utan hela klassens, inkluderat grupper som delvis kan vara exkluderade från arbetsplatserna men ändå involverade i kamp, såsom (under vissa förhållanden) soldater, kvinnor och studenter.

Som bäst var fabriksorganisationerna kamporganisationer för arbetare; de kämpade mot fackföreningarna som hade blivit mer konservativa och integrerats i staten under första världskriget. De

24. Otto Rühle, *Von der bürgerlichen zur proletarischen Revolution*

25. Barbara Winslow, Sylvia Pankhurst, *Sexual politics and political activism*

26. Sergio Bologna, *Composizione di classe e teoria del partito alle origini del movimento contadino*

27. Jacques Camatte, ”Bordiga et la révolution russe”, *Invariance*, serie 2, nr 4, 1974

uttryckte utvecklingen av klassen-i-sig till klassen-för-sig. Sovjeter var, åtminstone potentiellt, kamporganisationer för hela klassen och formerade en motmakt till den borgerliga staten. De representerade således övergången från klassen-för-sig till proletariatets självupphävande, till en kommunistisk mänsklighet.

Bordiga hade rätt när han påpekade fabriksorganisationernas bristfällighet. Med utgångspunkt i ekonomin kan de inte nå totaliteten eller vara organisationen för klassen som helhet. Men efter att ha framfört denna riktiga kritik, avfärdar han dem och misslyckas med att se vad som är positivt med dem till skillnad från fackföreningarna. Bland deras styrkor fanns följande: vägran till förhandling (hos *die Unionen*), barriärer mellan olika branscher bröts ner, fackföreningarnas reaktionära ledare och byråkrati dumpades och revolutionära och kämpande arbetare sammanslöts i en organisation med ett radikalt program. Även om social omvandling inte kan sluta vid fabriksportarna, förblir kamp vid platsen för exploateringen centralt för proletariatets subversiva kraft. Fabriksorganisationer bildades av radikala arbetare i en revolutionär situation och representerade ett radikalt brott med fackföreningarna som hade integrerats i kapitalet genom år av fredliga aktioner för en spottstyver.

I Tyskland dominerades arbetarråden eller *die Räte* av socialdemokraterna, kontrarevolutionens parti, som neutraliserade råden och förberedde Weimarrepublikens bildande. I denna situation tillhandahöll fabriksorganisationerna en bas för revolutionär opposition. Här finns en historiens ironi. Den rådskommunistiska riktningen uppstod där arbetarråden misslyckats med att göra revolution och rådskommunisterna var karaktäristiskt nog organiserade i fabriksorganisationerna. Detta kan ha bidragit till den rådskommunistiska förväxlingen mellan fabriksorganisationer och arbetarråd.

Bildandet av sovjeter säkrar inte på något sätt att revolutionen lyckas. Det faktum att sovjeter opererar på den samhälleliga terrängen, snarare än bara på den ekonomiska, kan innebära att de än mer är en måltavla för manipulation från olika politiska riktningar än vad fabriksorganisationerna är (fastän de senare var långtifrån immuna mot sådan manipulation). I Ryssland och Tyskland bildade proletariatet båda typerna av organisationer (såväl som partier), kanske för att ingen organisationsform ensam visade sig vara adekvat.

Motsättningen sovjet-fabriksorganisation, som uppstod i de tyska och ryska revolutionerna, har tenderat att överskridas vid särskilda höjdpunkter i klasskampen. Detta kan man se i exemplen från vissa kamper som organiserats av massförsamlingar, till exempel i Spanien under perioden 1976–1978. Ett särskilt exempel på en konflikt av denna typ är hamnarbetarnas kamp i Gijon, i norra Spanien mellan 1983 och 1985. Kampen organiserades genom en församling som sammanträdde i en oanvänd biograf. Alla som var delaktiga i kampen var delaktiga i församlingen, oavsett om de var hamnarbetare, gruvarbetare, teknikstudenter eller bara någon gammal proletär. Följaktligen var församlingen inte längre arbetsplatsbaserad, utan samlade alla kämpande proletärer i en våldsam kamp på den samhälleliga terrängen.

BORDIGA

Bordiga var en ledande medlem i vänstern inom Italienska socialistpartiet och under en tid ordförande för Italienska kommunistpartiet. Efter andra världskriget och fram till sin död 1970 samarbetade han först med Internationalistiska kommunistiska partiet och sedan med Internationella kommunistiska partiet²⁸. Hans arbete var mer än resultatet av en individ, snarare var det viktigt för att uttrycka den självmedvetna revolutionära rörelsen i Italien efter andra världskriget.

När *Parti och klass* skrevs såg Bordiga bolsjevikerna och Tredje internationalen som verkliga kommunistiska partier. Han kom senare att motsätta sig politiken om *bolsjevisering* som krävde en mekanisk enighet, upprätthållen av de ”verkställande direktörerna”, och föredrog en ”organisk centralism” i vilken alla medlemmar skulle delta aktivt. ”Det skulle vara ett fatalt misstag att betrakta partiet som uppdelat i två grupper, den ena hängiven till studier och den andra till handling; en sådan uppdelning är dödlig för partiets kropp, liksom för den individuella aktivisten.”²⁹ Senare kom han att fortsätta att kritisera

28. Se *Le courant "bordiguiste" 1919–1999* för detaljer om de olika splittringarna och namnbytena.

29. Amadeo Bordiga, ”Considerazioni sull’organica attività del partito quando la situazione generale è storicamente sfavorevole”, *Il programma comunista* nr 2 och 3, 1965

Lenin. Trots det, genom att se IKP, det existerande formella partiet, som proletarietets essens som revolutionär klass, kom han att behålla element från en bolsjevikisk position genom hela livet.

Men bolsjevikerna var faktiskt en del av vänstern inom den socialdemokratiska rörelsen och intog bara en revolutionär position eftersom den demokratiska vägen till makten, som stöddes av majoriteten i Andra internationalen, inte var ett alternativ i Tsarrysland. Bolsjevikerna var revolutionära visavi den ryska aristokratin men de övertog det organisatoriska och ekonomiska programmet, det vill säga ett kapitalistiskt program, från Andra internationalen. Efter oktoberrevolutionen antog de snabbt en kontrarevolutionär position, först mot de ryska massorna och sedan mot det internationella proletarietet, inklusive de revolutionära elementen i de kommunistiska partierna. Faktum är att Bordigas hållning var mer subversiv än bolsjevikernas, oavsett hur mycket han uppfattade sig själv vara överens med Lenin. Hans uppfattning om partiet skall inte förväxlas med en rent substitutionistisk ståndpunkt.

För Bordiga skall partiet först och främst ses som en del av klassen, närmare bestämt en *minoritet* och inte hela klassen. Senare betonade han att partiet är klassens organ och inte endast en del av den, det vill säga att det inte är representativt:

Med respekt för partiets natur vidhåller vi att det är arbetarklassens "organ". Att vidhålla att partiet är "en del" och inte ett "organ" antyder ett intresse för att identifiera partiet och klassen på ett statistiskt vis och är symptomatiskt för en opportunistisk avvikelse. Den statistiska identifieringen av parti och klass har alltid varit något av det karaktäristiska för opportunistisk arbetarism³⁰

Bordiga såg klassen som en rörelse och inte som ett rent statistiskt faktum. Här håller han sig vid Marx inställning, som i slutet i tredje bandet av *Kapitalet*, genom att fråga "Vad är det som konstituerar en klass?", avvisar att "revenueer och revenuekällor är identiska" som ett kriterium. Den "oändliga mängd av intressen och stånd i vilken den samhällsliga arbetsdelningen splittrar arbetare liksom kapitalister och

30. Amadeo Bordiga, 1926, *Intervento alla commissione politica per il congresso di Lione*.

jordägare” skulle i det fallet antyda ett oändligt antal klasser.³¹ Klasser är långt ifrån sociologiska kategorier utan dynamiska och vända mot varandra. I en central passage i *Parti och klass* skriver Bordiga:

Istället för att ta ett fotografi av samhället vid ett givet ögonblick (såsom den gamla metafysiska metoden) och sedan studera det för att urskilja de olika kategorierna, varpå individerna som utgör samhället måste klassificeras, ser den dialektiska metoden historien som en film som spelar upp sina på varandra följande scener; klassen måste sökas efter och urskiljas i denna rörelses tydliga huvuddrag.

Om vi använder den första metoden skulle vi utsättas för tusentals invändningar från rena statistiker och demografiker – kortsynta personer, om ens det – som skulle skärskåda våra skiljelinjer och anmärka på att det inte finns två klasser, inte ens tre eller fyra, utan att det kan finnas ett hundratal eller till och med ett tusental klasser som skiljs åt av successiva graderingar och odefinierbara gråzoner. Med den andra metoden använder vi oss av något annorlunda kriterier för att urskilja den där protagonisten, klassen, i den historiska tragedin, och för att fastställa dess karaktär, dess kamper och dess mål, vilka konkretiseras i uppenbara enhetliga huvuddrag ibland en mängd föränderliga sakförhållanden; medan den arme statistiska fotografen endast registrerar detta som en kall serie livlös data.

Därför, för att fastslå att en klass existerar och agerar vid en given tidpunkt i historien, är det till exempel inte tillräckligt att veta hur många köpmän det fanns i Paris under Ludvig XIV:s tid, eller antalet engelska godsägare på 1700-talet, eller antalet arbetare i den belgiska tillverkningsindustrin i början av 1800-talet. Istället måste vi underkasta våra logiska efterforskningar en hel historisk period; vi måste urskilja en samhällelig, och därför politisk, rörelse som söker sig framåt genom upp- och nedgångarna, misstagen och framgångarna, hela tiden uppenbart förbunden med ett samhällsskiktets intresseuppsättning, vilket har försatts i en särskild situation av produktionssättet och dess utveckling.

31. Karl Marx, *Kapitalet : kritik av den politiska ekonomin. Bok 3, Den politiska ekonomins totalprocess*, Bo Cavefors bokförlag, 1978, s. 784f.

För Bordiga uppstår medvetande först av allt i små grupper av arbetare. När massan tvingas agera leder dessa små grupper resten. Det *materiella partiet* är samlingen av små ledande grupper, de radikala minoriteterna. Rörelsen som definierar en klass nödvändiggör också ett parti. Men det partiet må existera *materiellt* men inte *formellt*. Det vill säga att klassens politiska rörelse inte nödvändigtvis är samlad i speciella formella organisationer kallade för parti, med medlemskort, mål och principer och interntidning. Partiet kan existera som en mer diffus rörelse, kanske som många grupper, där alla eller inte någon kan kallas för parti. Eller så kan det bestå av fraktioner av sådana grupper, eller av informella kontakter mellan individer som inte är medlemmar i någon grupp. Den här aspekten av Bordigas syn på partiet utvecklades senare av Camatte i kontrast till några av de italienska vänstergruppernas organisationsfetischism. Det är tydligt att denna ståndpunkt är långt avlägsen Kautskys och Lenins, att socialistiskt medvetande bara kan tillföras arbetarna ”utifrån” av en ”borgerlig intelligenta”.³²

Bordiga argumenterade för att ”de socialdemokratiska partiernas bankrutt i Andra internationalen inte på något sätt var konkursen för proletära partier i allmänhet, utan, om vi får säga så, misslyckandet för organismer som hade glömt att de var partier eftersom de hade upphört att vara partier”. Det vill säga att det formella partiet hade upphört att vara det materiella partiet. Detta fenomen kom att återkomma igen med kommunistpartiernas degenerering.

I de flesta situationer är inte de radikala minoriteternas alla medlemmar samlade i samma organisationer. Under perioden som följde ryska revolutionen tenderade faktiskt de olika minoritetsgrupperna att gå ihop till ett formellt parti. Tredje internationals dekret att ”i varje land får det bara finnas ett kommunistiskt parti” uttryckte formellt denna tendens. Hur som helst, till följd av ryska revolutionens degenerering och kontrarevolutionens seger i Västeuropa kom denna tendens att vändas till motsatsen. Det ryska partiet kom alltmer att favorisera högerfalangerna i de olika nationella sektionerna av internationalen och sökte anpassning till de kapitalistiska makterna,

32. Se Lenins *Vad bör göras?* (Se även FAM-/Folkmaktpamfletten *Vad är det för fel på leninismen?* samt IKS' *Communist organisation and class consciousness*. Övers. anm.)

speciellt genom en allians med de socialdemokratiska partierna. Vänstern inom partierna, ibland majoriteten av medlemmarna, tenderade från och med då att bryta sig ur kommunistpartierna för att bilda vänsterkommunistiska grupper. Det materiella partiet har ett dialektiskt förhållande till klassrörelsen och kan inte fortsätta att existera som en massorganisation utanför en massrörelse. Formella partier degenereras när rörelsen avtar och de radikala minoriteterna tvingas omgruppera, som fraktioner eller i separata organisationer. I vissa avseenden står Bordiga nära Pannekoek i den här frågan:

Proletariatets organisation – dess viktigaste källa till styrka – får inte förväxlas med dagens organisationsformer ... Denna organisations natur är någonting spirituellt – inte mindre än hela omvandlingen av proletariatets mentalitet.³³

Båda upprepar Marx uppfattning på vissa punkter:

Förbundet³⁴, liksom Årstidernas sällskap³⁵ i Paris och ett hundratal andra sammanslutningar, var bara en episod i partiets historia, vilket överallt spontant växer fram ur det moderna samhällets grundval – – Med termen ”parti”, förstår jag parti i den vida historiska meningen.³⁶

Bordiga beskrev partiets utveckling såhär: det härrör dynamiskt från klassens aktivitet. När det väl har formerats koncentrerar det klassens revolutionära medvetande och vilja. Från och med nu leder partiet klassen och använder andra organisationer blott som en transportbana. Fortsätter man det här resonemanget ser man hur partiets relation till klassen glider från dynamisk produkt, till väsen, till härskare, med ett ord till bolsjevism. Den dialektiska enheten mellan klass och parti som finns explicit i resonemangets början, ger

33. Anton Pannekoek, *Massenaktion und Revolution*, 1912, i Bricaner, s. 126

34. Syftar på Kommunisterernas förbund (1847–1852), en sammanslutning som Marx och Engels var engagerade i och för vilken de författade *Det kommunistiska partiets manifest*. Övers. anm.

35. Ett av Louis Auguste Blanquis hemliga sällskap som försökte genomföra en statskupp 1839. Övers. anm.

36. Karl Marx till Ferdinand Freiligrath, 29 februari 1860, *riff-raff* nr 8, 2006

i slutet vika för en simpel hierarki och ordergång. Utan tvivel är en centraliserad, disciplinerad organisation ett väsentligt element vid vissa tillfällen, såsom vid organiserandet av ett uppror.³⁷ Bordiga går emellertid alldeles för långt med att lyfta fram den centraliserade formen som partiets allmänna form. Det materiella partiet är en klassens produkt och kan inte annat än fortsätta att vara det. Brottet med tvåvägsinteraktionen mellan proletariat och parti och dess ersättning med partiets monolog är ett tecken på partiets degenerering.

ARBETARDEMOKRATI OCH PROLETÄR DIKTATUR

Bordiga påpekar att klassens intressen inte är desamma som för en sektor eller bransch. Därför kan klassens intressen bara uttryckas av en sammanslutning av alla radikala minoriteter, härrörandes från alla kategorier. Detta är partiet. Partiet förenar alla klassens tendenser, både socialt, genom att sammansluta olika kategorier, och geografiskt genom att sammansluta olika områden.

Hur som helst går inte Bordiga in i detalj på hur denna förening kan komma att ske. Faktum är att klassens formerande, som en klass och även som ett parti, kan inrymma inkoherens, motsägelser och konflikter mellan olika delar av proletariatet, baserade på lön, yrkeskicklighet, arbete eller arbetslöshet, könssegregering i arbetet, ”ras” och så vidare. Dessa komplexa men vitala problem för klassens *politiska rekomposition*³⁸ har varit i den autonomistiska marxistiska strömningens huvudsakliga fokus.³⁹ De olika sätt som delar av proletariatet kämpar på för sina egna intressen, kommunicerar deras erfarenhet och strider för deras behov inom klassen i vid mening, såväl som mot kapitalet, och utmanar ideligen den ”revolutionära teorins” etablerade sanningar. Bidragen från diverse ”autonomistiska” strömningar är outhärliga, men också problematiska, eftersom iveren att motsätta sig varje ”ortodoxi” också innebär en risk att överge klassterrängen

37. Se till exempel [Ernst Schneider,] *Die Wilhelmshavener Revolte* för en rådskommunistisk betraktelse inifrån av hur ett myteri organiserades på ett strikt centraliserat sätt.

38. Syftar på arbetarklassens omformning av sin politiska klassammansättning. Övers. anm.

39. För en bra introduktion till den autonomistiska strömningen, se Kämpa tillsammans!, *Vi vill ha allting!*, Subversiv media, 2003. <www.geocities.com/insurrection_raven/se_texts/vi_vill_ha_allting.html> Övers. anm.

fullständigt.⁴⁰ I varje fall kan klassen(ig)het bara vara en produkt av kamp och inte ett problem för den statistiska framställningen.

Om endast en minoritet av klassen är medveten om sin position, sina intressen och sina revolutionära mål och innehar en vilja att uppnå det målet, då innehar en majoritet av klassen inte dessa attribut. Den demokratiska synpunkten som skulle sätta makten i klassmajoritetens händer, skulle sätta makten i händerna på de utan klassmedvetande eller revolutionär vilja. Men som Marx framhöll i *Den tyska ideologin*: ”Den härskande klassens tankar är under varje epok de härskande tankarna”⁴¹, och de

... härskande tankarna är heller ingenting annat än det ideella uttrycket för härskande materiella förhållandena, de härskande materiella förhållandena uttryckta i tankar; alltså de förhållanden som just gör denna klass till den härskande, alltså tankarna om dess herradöme.⁴²

Därför kommer en demokratisk makt, till och med en demokratisk arbetarmakt, sätta makten i händerna på kapitalet. Kommunismen avvisar arbetardemokrati och arbetarmakt, och stöder endast sin egen klassrörelse. De kommunistiska minoriteterna, det vill säga det materiella partiet, kämpar oförsonligt för att förverkliga kommunismen.

Bordiga framhöll att intern partidisciplin var ett motgift till degeneration. Denna inställning var helt felaktig som det visades av både bolsjevikpartiets och Italienska kommunistpartiets degenerering. Detta misstag var förvånande då Bordiga med rätta framhöll att ”*revolutionen är inte en fråga om organisationsformen*”. Faktum är att det inte finns några

40. Riktningen som förknippas med tidskriften *Race traitor* har frambringat en del betydelsefullt arbete. Se *How the Irish became white*, Ignatiev. En annan intressant riktning är *Wages for housework*, och speciellt skrifterna av Selma James och Dalla Costa (Se *Fronesis* nummer 9–10, ”Kvinnorna och samhällsomstörtningen”, s. 80. Övers. anm.). Dessa har liknande styrkor, genom att tålmodigt betrakta konflikterna inom proletariatet, men liknande svagheter då de har en benägenhet att överbetona sin egen speciella intressegrupp.

41. Karl Marx och Friedrich Engels, *Människans frigörelse*, Daidalos, Göteborg 1995, s. 166

42. Ibid.

garantier mot degenerering. Om revolutionen misslyckas kan inte massorganisationer (partier, råd, fabriksorganisationer) samexistera obehindrat med kapitalet utan att tillmötesgå det och slutligen absorberas. För ett formellt parti är alternativen förräderi, att tyna bort till en obetydlig sekt eller upplösning. Ingen grad av intern disciplin kan förhindra detta. Smidandet av ett disciplinerat och centraliserat parti hindrar långt ifrån partiet från att gå över till kontrarevolutionen, faktum är att det blott tillhandahåller kontrarevolutionen med ett disciplinerat och centraliserat parti.

Bordiga fördömde den syndikalistiska (och rådistiska) tron på ekonomiska organisationer som demokratiska. Han påpekade också att ekonomisk decentralisering var borgerligt (eftersom separata *företag* är en specifik kapitalistisk form). Organisering av arbetare i fackföreningar accepteras av både demokratisk och fascistisk borgerlighet, både i teori och i praktik.

I motsättning till överbetoningen av ekonomisk kamp lägger Bordiga istället tonvikten på revolutionen som en politisk handling: krossandet av den borgerliga staten och dess ersättande med proletariets diktatur, vilket han identifierar som en statsform. Men kommunismen har en kritik av politik, både praktiskt och teoretiskt.

Ju mer utvecklad och allmän den *politiska* förståelsen i ett folk är, desto mer kommer *proletariatet* att slösa sin energi – åtminstone i rörelsens inledande stadier – på meningslösa och idiotiska uppror som kommer att dränkas i blod. På grund av att det tänker i politiska termer, så anser det *viljan* vara orsaken till allt ont och *våldet* och *störtandet* av en särskild statsform som universalmedlet. Bevis: det *franska* proletariets första utbrott. Arbetarna i Lyon föreställde sig sina mål vara helt och hållet politiska, de såg sig själva endast som republikens soldater, medan de i verkligheten var socialismens soldater. Så fördunklade deras egen förståelse det sociala eländets rötter, så förfalskade deras insikt deras verkliga mål, så *bedrog* deras *politiska* förståelse *deras sociala instinkter*.⁴³

43. Karl Marx och Friedrich Engels, ”Kritiska anmärkningar till artikeln ’Kungen av Preussen och socialreformen’. Av en preussare”, *riff-raff* nr 7, 2005, s. 214

Den kommunistiska kritiken av politik i sig härstammar från proletarietets verkliga situation:

Men den *gemenskap* [*Gemeinwesen*] från vilken arbetaren är *isolerad* är en gemenskap av en helt annan verklighet och omfattning än den *politiska* gemenskapen. Den gemenskap från vilken *hans eget arbete* separerar honom är *livet* självt, det fysiska och andliga livet, den mänskliga moralen, aktiviteten, njutningen, det *mänskliga* väsendet.⁴⁴

Det är just Bordigas överbetoning av politiken som resulterar i ett bristande intresse för pågående klasskamp och resulterar, till exempel, i att han misslyckas med en adekvat kritik av fackföreningarna. Bordiga såg revolutionen först och främst som överförandet av statsmakten från bourgeoisien till partiet. Varje verklig social omvandling kunde endast påbörjas efter detta. Som motsats sökte den tysk-holländska vänstern en överföring av makt inom fabriker från cheferna till arbetarna, och försummade frågan om staten. Vardera sida av den kommunistiska vänstern såg bara halva bilden. Vare sig statsmakt eller arbetarkontroll är verkliga fundament för social omvandling. Revolutionen är kommuniseringen av samhället, klasskampens utveckling genom återtagandet av samhället som helhet, en av-alienering i vilken det centraliserade politiska anfallet på staten bara är en del, även om det är en avgörande sådan. Proletariatet strävar varken efter att bli härskare över staten (avvisande av en etatistisk tolkning av "proletariatets diktatur") eller härskare över företaget (avvisande av självförvaltning), utan upphäver betingelserna för sin egen existens och därför sig själv som klass.

MARX OM KLASSER

Både den italienska och den tyska vänstern verkar, i de texter som presenterats här, bara ha tagit upp *en sida* av den dialektiska synen på proletariatet som Marx analyserat: "Kapitalets välde har för denna massa

44. A.a, s. 215, korr.

skapat en gemensam situation, gemensamma intressen. Så är denna massa gentemot kapitalet redan en klass, ehuru ännu inte för sig själv.”⁴⁵ Klassen definierad utifrån gemensamma intressen existerar som ett *objekt*, som en faktor i kapitalet, men också med separata intressen, från och emot kapitalet. Det vill säga att proletariatet är (potentiellt) i motsättning till *kapitalet* snarare än specifikt bourgeoisie. Detta var viktigt i analysen av Sovjetunionen, ett samhälle med kapital men utan en (lokal) bourgeoisie i sig. Som Bordiga framhöll: ”vi är oroadade över den extremt utvecklade formen av *kapital*, inte *kapitalisten*. Denna ledare behöver inga bestämda personer.”⁴⁶ Marx fortsätter: ”I kampen, som vi blott karakteriserat i några av dess faser, samlas denna massa, konstituerar sig som klass för sig själv.” Endast i klasskampen konstituerar proletariatet sig självt som ett *subjekt*, som en historisk aktör, bara då existerar det verkligen som en aktiv faktor för social utveckling. Distinktionen mellan *klass-i-sig* och *klass-för-sig* är analog med det de italienska autonomisterna gjorde i sin analys av *arbetskraft* (produktionsfaktor) och *arbetarklass* (politisk sammansättning). Den franska ”ultravänstern” gjorde en liknande distinktion mellan *arbetarklass* (denna gång som en faktor i kapitalet) och *proletariat* (som revolutionärt subjekt). Dessa skilda terminologier är uppenbarligen inkompatibla, men proletariats verkliga tendens är likväl igenkänd i var och ett av fallen.

Klassen definieras objektivt som de som är skilda från förvärvsmedlen för livets nödvändigheter, och som inte har något val förutom att oupphörligen sälja sin livsaktivitet för att erhålla dem:

... arbetskraften är skild från produktionsmedlen (inklusive de existensmedel, som utgör arbetskraftens egna produktionsmedel). Denna skilsmässa mellan arbetskraft och produktionsmedel kan endast upphävas genom att arbetskraften säljes till produktionsmedlens ägare.⁴⁷

45. Karl Marx, *Filosofins elände*, Arbetarkulturs förlag, Stockholm 1949, s. 186

46. Amadeo Bordiga, ”Dottrina del diavolo in corpo”, *Battaglia comunista* nr 21, november 1951

47. Karl Marx, *Kapitalet: kritik av den politiska ekonomin. Bok 2, Kapitalets cirkulationsprocess*, Arkiv Zenit, 1985, s. 31

Bordiga summerade detta förhållande med frasen ”utan reserver” för att påvisa reproduktionen av proletariatet och den cykliska, dynamiska reproduktionen av elände. Arbetarna erhåller en lön, kanske en hög lön, men så snart denna lön är spenderad är de tillbaka i utgångsläget: att inte ha något sätt att försörja sig på förutom genom försäljning av sin livsaktivitet:

I takt med sin ursprungliga ackumulation tömmer kapitalismen allas plånböcker, hus, fält och affärer, och förvandlar alla i ökande antal till fattighjon, utblottade, ”utan reserver” och egendomslösa. Det reducerar dem i Marx mening till ”löneslavar”. Elände breder ut sig och välstånd koncentreras eftersom ökningen av det absoluta och relativa antalet egendomslösa proletärer, vilka varje dag bara kan äta vad de tjänat, är oproportionellt. Det ekonomiska fenomenet förändras inte av att någras löner någon gång, i vissa branscher, i vissa länder, ger dem möjlighet att besöka bordellen, biografen och, nöjenas nöje, ta en prenumeration på *Unita*⁴⁸. Proletariatet är inte eländigare om lönerna faller, liksom det inte är mer välmående om lönerna ökar och priserna går ner. Det är inte mer välmående när det arbetar än när det är utan arbete. Vem som än har sjunkit ner i lönearbetarklassen är eländig i en absolut mening.⁴⁹

Denna förståelse av välstånd och elände som någonting annat än endast konsumtionsnivån påminner om den situationistiska analysen av den ”nya fattigdomen”, som existerar bland proletärerna i moderna samhällen tillsammans med frysskåpen, färgteveapparaterna och chartersemestrarna.

Marx framhöll i *Till kritiken av den hegelska rättsfilosofin. Inledning*, att ”Proletariatet befinner sig blott i vardande genom den industriella utveckling som brutit in i Tyskland, ty det är inte det naturligt *uppkomna* utan det *artificiellt producerade* armodet, inte de människomassor som nedtrycks mekaniskt, genom samhällets tyngd, utan de som framgår ur dess akuta upplösning, framförallt genom mellanståndets upplösning,

48. Kommunistpartiets dagstidning

49. Amadeo Bordiga, ”Marxismo e miseria”, *Battaglia comunista* nr 37, 28 september 1949

som bildar proletariatet.”⁵⁰ Denna identifiering av proletariatets ursprung i medelklassen hänger samman med kommentarer i *De ekonomisk-filosofiska manuskripten* angående arbetarens alienation från sin arbetsprodukt.

Arbetets objekt är därför att objektivera människans artliv, på så sätt att hon inte bara som i medvetandet intellektuellt utan verksam och verkligt betraktar sig själv fördubblad och därmed sig själv i en egenhändigt skapad värld. Genom att det alienerade arbetet berövar människan objektet för hennes arbete, berövar det också hennes artliv...⁵¹

Denna uppfattning, att arbetarna skapar sig själva genom skapandet av sin produkt är nästan ofattbart i verkligt modern industri. De flesta arbetare ser knappt produkten som de kollektivt producerar. Där de verkligen är direkt involverade i dess produktion, där är arbetsdelningen så skarp att de inte har något utrymme för att i produktionsprocessen hävda sin individualitet. Detta var inte sant på Marx dagar. På den tiden sammanfördes småborgerliga producenter för att i manufakturen producera som proletärer för en enda kapitalist. Eller så sammanfördes småborgare eller manufakturarbetare i den nya samhällsinstitutionen, fabriken. Dessa nya proletärer, som härstammande från medelklasssamhällets upplösning, torde verkligen direkt ha upplevt alienationen från sin arbetsprodukt, vilken de tidigare själva hade ägt, men som nu kapitalisten lade beslag på. Av det här kan man förstå alienationens betydelse, framför blott en utarmning, i Marx teori. Alienationen är fortfarande den avgörande förutsättningen för proletariatet, men tar sig idag alltmer akuta former. Nu för tiden är arbetarna alienerade från sin produkt till den grad att de knappt känner vid den som sin egen produkt. Processen i vilken du producerar dig själv genom din produkt är i sig nästan ett främmande [*alien*] koncept. Det hör till en annan värld.

50. Karl Marx, *Skrifter i urval. Filosofiska skrifter*, Bo Cavefors bokförlag, 1978, s. 144

51. Karl Marx, *Människans frigörelse*, Daidalos, Göteborg 1995, s. 73

IN I 2000-TALET

När man diskuterar artiklar skrivna på 1920- eller 1940-talen, även om det är viktigt, och även om de är symboliska för klassens rörelser vid den tiden, finns vissa begränsningar. Förvisso är det möjligt att titta på olika riktningar och försöka att gå bortom dem på något sätt, men man kan inte ignorera att de är uttryck från en förfluten tid. Det kapitalistiska samhället har utvecklats enormt mycket under decennierna sedan den tyska och italienska vänstern analyserade det, både kvantitativt och kvalitativt. Många skillnader skulle kunna påvisas avseende krig, television, transportmedel, socialdemokratins utveckling, ”Sovjetunionens” historia, kolonialismens slut. Ett viktigt kännetecken för de senaste decennierna som är särskilt relevant här är utvecklingen av ”den nya ekonomin”, med mager produktion, med flexibilitet, med dess ökning av kontrakts- och tillfälligt arbete och med en generell försämring av arbetsmiljön. Dessa förändringar har introducerats av kapitalet som ett sätt att optimera exploateringen av arbetet på kort sikt.

Dessa förändringar i arbetets organisering tillsammans med andra sociala, kulturella och politiska förändringar, har som en naturlig följd en nedgång i arbetarnas självidentifikation med sitt arbete, en nedgång i producentmedvetandet. Nu för tiden, åtminstone i länder som USA och Storbritannien, har det blivit mindre vanligt att folk identifierar sig som ”fabriksarbetare” eller som ”tryckare” eller ens som ”arbetare”. Arbetare har mindre benägenhet att finna en mening i sin särskilda bransch eller särskilda industri. Istället, och mer än någonsin förr, ser arbetare arbete blott som ett medel för att nå ett mål. En utökning av tillfällighetsarbetet lanserades av kapitalet som ett sätt att försvaga dess ”skyldigheter” mot arbetare, men det har också haft som effekt att det är mycket mindre troligt att arbetare identifierar sig, om än kritiskt, med ”sin” chef eller ”sitt” jobb. På detta sätt har kapitalet redan börjat upplösa en del av vad som menades med termen ”arbetarklass” eller till och med ”proletariat” (om det menas i delvis sociologisk mening). Om det är fallet, vad händer då med ”parti och klass” eller med ”proletariatets diktatur”?

Kommunismen har alltid strävat mot upphävandet av alla klasser genom proletariatets upphävande av sig självt. Kapitalismen, så som den har universaliserat sig själv, har alltid tenderat att upplösa klasser

(småbourgeoisien, bondeklassen, aristokratin etc.). Detta upplösande av klasser, i sociologisk mening, fortsätter att ge oss, inte arbetarklass och bourgeoisie, utan ett ständigt växande proletariat och en alltmer proletariserad mänsklighet som ställs inför kapitalet och dess funktionärer (VD:ar, chefer, högt uppsatta statstjänstemän och så vidare), vilka som individer är mer och mer ersättliga. Alla försök att återuppväcka en arbetarklassidentitet, en stolthet i arbetets värde, av arbetets positiva sida, är konservativt och antikommunistiskt. Kommunismen har alltid varit en rörelse för dem som inget är och som måste bli allt, för de alienerade som bara kan frigöra sig själva genom att frigöra samhället som helhet.

AVSLUTANDE KOMMENTARER

Bordiga och Pannekoek teoretiserade de proletära rörelsernas höjdpunkter i Italien respektive Tyskland. Bordigas taktiska misslyckanden (till exempel i frågan om fackföreningar) liksom hans styrkor (såsom kritiken av demokratin) är en produkt av den proletära rörelsen. Ofullständigheten i den italienska vänsterns kritik och behovet av en modifiering med den tyska/holländska vänsterns teser, är en konsekvens av dess erfarenheters nationella grund och av den speciella form klasskampen tog sig i Italien. På liknande sätt borde texterna skrivna av Pannekoek, som analyserade rörelsen i Tyskland och som var en stor teoretiker i KAPD, inte behandlas som en individs idéer utan som ett uttryck för den tyska och holländska arbetarklassens rörelse. Trots IKP:s internationalism gick de inte igenom samma klasstrider som de i den tyska rörelsen och frambringade därför inte samma teoretisering, särskilt inte i frågan om fackföreningarna. Dessa taktiska bristfälligheter verifierar i själva verket Bordigas partiteori. Partiet behöver samla proletärer från alla klassens sektioner och skapa en syntes av alla radikala tendenser inom klassen. Den *nationella* grunden för IKP och KAPD är orsaken till särdragen i deras teorier, inklusive begränsningarna.

En undersökning av dessa två riktningar, bland 1900-talets mest radikala, pekar bortom deras respektive begränsningar. Kommunismen är vare sig ”arbetarrådets makt” eller ”avantgardepartiets diktatur”, inte heller är den beroende av någon annan förutbestäm

organisatorisk form. Kommunismen är vare sig ”arbetarnas självaktivitet” eller ”programmet”, men i synnerhet en proletär självaktivitet som återtar och återskapar det kommunistiska programmet. Det viktiga är inte organisationsformen utan vad det exakt är som organiseras; det väsentliga är *kommuniseringen*, mänsklighetens kollektiva återtagande av och omvandlingen av livet som helhet, som nu är alienerat genom kapitalet. Men de frågor som diskuteras här: organisation (parti, fackförening, sovjet), medvetande och klass, kan inte lösas på den teoretiska nivån. Det är möjligt att lära sig av den teori tidigare klassrörelser utvecklat, men bara en framtida rörelse kan lösa eller överskrida de dilemman som Bordiga och Pannekoek synliggör. ”Kommunismen är för oss inte ett *tillstånd* som skall uppnås, inte ett *ideal*, efter vilket verkligheten skall inrätta sig. Det vi *kallar kommunism* är den *verkliga* rörelse som upphäver det nuvarande tillståndet. Betingelserna för denna rörelse framgår av den nu bestående förutsättningen.”⁵² Avvisandet av existerande kamper till förmån för principernas renhet är ett avvisande av kommunismen, av revolutionen. ”Varje steg för den verkliga rörelsen är värt ett dussin program.”⁵³ Revolutionen är inte utopiernas inträde i den verkliga världen, som nu bara huserar i litteraturen eller i människors huvuden. Den är inte några absoluta principers manifestation. Kommunismen är mänsklighetens skapelse, en skapelse som redan är pågående, som uppenbarar sig inför våra ögon. Proletariatet ”lär sig” inte blott från striderna det utkämpar. Dessa strider, rotade i nödvändigheten, är i sig själva den kommunistiska rörelsens grundläggande element, omvandlingen av både samhälle och medvetande. Pannekoek och Bordiga, trots deras svagheter och trots de förändrade omständigheterna sedan de år dessa texter skrevs, är fortfarande viktiga just därför att de var kapabla att uttrycka den verkliga rörelsen under sin tid.

52. Karl Marx och Friedrich Engels, *Människans frigörelse*, Daidalos, Göteborg 1995, s. 155, korr.

53. Karl Marx i ett brev till Wilhelm Bracke 1875, *Brev i urval*, Gidlunds, 1972, s. 136

BIBLIOGRAFI

Här är några av de böcker som vi har tyckt varit användbara i efterforskningen till introduktionen.⁵⁴

Answeler, Oskar, *The soviets: The Russian workers, peasants, and soldiers councils 1905–1921*, Pantheon, 1974

Bologna, Sergio, *Composizione di classe e teoria del partito alle origini del movimento consiliare* (På engelska: *Class composition and the theory of the party at the origins of the worker's council movement*. Red. anm.)

Bourrinet, Philippe, *Le courant "bordiguiste" 1919–1999. Italie, France, Belgique*, 1998. (Boken finns översatt till ett flertal språk och går att beställa från www.left-dis.nl. Övers. anm.)

Bourrinet, Philippe, *La Gauche Communiste Germano-Hollandaise des origines à 1968*, 1998. (Boken går att beställa från www.left-dis.nl och är också översatt till engelska [2003]. Red. anm.)

Bricianer, Serge, *Pannekoek et les conseils ouvriers*, EDI, Paris 1969 och 1977

Camatte, Jacques, "Bordiga et la révolution russe", *Invariance*, serie 2, nr 4, 1974 (På engelska: *Community and communism in Russia* <www.geocities.com/~johngray/comrus01.htm>. Övers. anm.)

Camatte, Jacques, *This world we must leave*, Autonomedia, 1995

Camatte, Jacques och Collu, Gianni, "Origine et fonction de la forme parti", *Invariance*, serie 2, specialnummer, januari 1974

Dauvé, Gilles, "Anmärkningar om Pannekoek och Bordiga", i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, Stockholm 2004

54. Vi har redigerat denna bibliografi en del. Principen har varit att i första hand hänvisa till svenska översättningar när de funnits. I andra hand har vi skrivit ut originaltitlarna och därefter har vi hänvisat till översättningar av texterna till andra språk. Red. anm.

Dauvé, Gilles, ”Den försvunna”, i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, Stockholm 2004

Dauvé, Gilles, ”Kapitalism och kommunism”, i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, Stockholm 2004

Dauvé, Gilles, ”Leninismen och ultravänstern”, i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, Stockholm 2004

Dodd, Kathryn, *A Sylvia Pankhurst reader*, 1993

Goldner, Loren, ”Kommunismen är den materiella mänskliga gemenskapen: Amadeo Bordiga idag”, *riff-raff* nr 3–4, Stockholm 2003. (En tyvärr usel översättning. Se www.riff-raff.se/3-4/komgem.php för en reviderad version av texten. Red. anm.)

Gombin, Richard, *The origins of modern leftism*, Pelican, 1975

Gramsci, Antonio, *Selections from political writings 1910–1920*, Lawrence & Wishart, 1975

Gramsci, Antonio, *Selections from political writings 1921–1926*, Lawrence & Wishart, 1978

Gregoire, Roger och Perlman, Fredy, *Worker-student action committees, France May 1969*, Red and black, 1969 <www.geocities.com/~johngray/peractil.htm>

Icarus [Ernst Schneider], *Die Wilhelmsbavener Revolte* (På engelska: *The Wilhelmsbaven revolt* <www.geocities.com/novar_buttheclawar/Wilhelm.html>. Red. anm.)

Ignatiev, Noel, *How the Irish became white*, Routledge, 1995

Internationella kommunistiska partiet, ”Considerazioni sull’organica attività del partito quando la situazione generale è storicamente sfavorevole”, *Il programma comunista* nr 2 och 3, 1965 <www.sinistra.net/lib/bas/progra/vana/vanaabicoi.html>. (På engelska: ”Considerations on the party’s organic activity when the general situation is historically unfavourable” <www.sinistra.net/lib/bas/progra/vana/vanaabicoe.html>. På tyska: ”Betrachtungen über die organische Aktivität der Partei, wenn die allgemeine Lage historisch ungünstig ist” <www.

sinistra.net/lib/bas/progra/vana/vanaabicod.html>. Red. anm.)

Internationella kommunistiska partiet, ”Dottrina del diavolo in corpo”, *Battaglia comunista* nr 21, november 1951 <www.quinterneta.org/archivio/filitempo/081_1951_diavolo.htm> (På engelska: ”Doctrine of the body possessed by the devil” <www.sinistra.net/lib/bas/battag/ceke/cekeogezue.html>. På franska: ”La doctrin du diable au corps” <www.sinistra.net/lib/bas/battag/ceke/cekeogezuf.html>. Red. anm.)

Internationella kommunistiska partiet, ”Marxismo e misera”, *Battaglia comunista* nr 37, 28 september 1949 <www.sinistra.net/lib/bas/battag/ceju/cejumkizui.html> (På franska: ”Marxisme et misère” <www.sinistra.net/lib/bas/battag/ceju/cejumkizuf.html>. Red. anm.)

Internationella kommunistiska partiet, *Revolution and counter-revolution in Russia* (En samling av texter om Ryssland tagna från IKP-publikationer. Red. anm.), IKP, 1991

Internationella kommunistiska strömningen, *Communist organisations and class consciousness*, IKS

Italienska kommunistiska partiet, *Den demokratiska principen*, Förbundet för ett revolutionärt parti, Bromma (inget årtal angivet) [”Il principio democratico”, *Rassegna comunista* nr 18, 28 februari 1922]

Martin, François, ”Klasskampen och dess mest kännetecknande aspekter de senaste åren”, i *Vägrandets dynamik*, riff-raff, Stockholm 2004

Négation, *Lip et la contre-révolution auto-gestionnaire*, 1973 (På engelska: *Lip and the self-managed counterrevolution* <www.geocities.com/~johngray/lip.htm> Red. anm.)

Pannekoek, Anton, ”Parti och arbetarklass”

Pannekoek, Anton, ”Varför tidigare revolutionära rörelser har misslyckats” <www.marxists.org/svenska/pannekoek/1940/1940a.htm> [*Living marxism* vol. 5, nr 2 1940]

Pannekoek, Anton, ”Strikes”, *Western socialist*, januari 1948

Rachleff, Peter, "Soviet and factory committees in the Russian revolution", i *Radical America* vol. 8 nr 6, november–december 1994

Rubel, Maximillian och Crump, John, *Non-market socialism in the 19th and 20th centuries*, Macmillan, 1987

Rühle, Otto, *Von der bürgerlichen zur proletarischen Revolution* (På engelska: *From the bourgeois to the proletarian revolution* <www.geocities.com/~johngray/borpro.htm>. Red. anm.

Smith, Chris, *Technical workers: class, labour and trade unionism*, Macmillan, 1987

Smith, Steve A., *Red Petrograd*, Cambridge university press, 1983

Wildcat, *Outside and against the unions* <www.angelfire.com/pop2/pkv/OATU.html>

Wildcat, *Spanish dockers on the barricades*, Wildcat nr 9, 1986

Williams, Gwyn, *Proletarian order*, Pluto, 1975

Winslow, Barbara, Sylvia Pankhurst, *Social politics and political action*, UCL press, 1996

Parti och klass

Amadeo Bordiga

Resolution om det kommunistiska partiets roll i den proletära revolutionen som antogs av Kommunistiska internationalens andra kongress är genuint och djupt rotad i den marxistiska doktrinen. Resolutionen utgår från definitionen av relationerna mellan *parti* och *klass* och fastslår att klasspartiet endast kan innesluta *en del* av klassen i sina led, aldrig hela och kanske inte heller ens en majoritet.

Denna uppenbara sanning hade bättre betonats om det hade påpekats att man inte ens kan tala om en klass om det inte uppstått en minoritet i denna klass som försöker organisera sig i ett politiskt parti.

Vad är då en samhälls*klass* enligt vår kritiska metod? Kan vi möjligen urskilja den genom ett rent objektivt, externt fastställande av de allmänna ekonomiska och sociala förhållandena för ett stort antal individer, och av deras likartade position i förhållande till produktionsprocessen? Det skulle inte vara tillräckligt. Vår metod uppgår inte blott till en beskrivning av samhällsstrukturen vid ett givet ögonblick, inte heller drar den blott en abstrakt linje som delar upp alla individer som utgör samhället i två grupper, så som det görs i naturforskarnas skolastiska klassificeringar. Den marxistiska kritiken ser det mänskliga samhället i sin rörelse, i sin utveckling med tiden; den använder sig av ett fundamentalt historiskt och dialektiskt kriterium, det vill säga den studerar händelsers sammanhang i deras ömsesidiga interaktion.

I stället för att ta ett fotografi av samhället vid ett givet ögonblick (såsom den gamla metafysiska metoden) och sedan studera det för att urskilja de olika kategorierna, varpå individerna som utgör samhället måste klassificeras, ser den dialektiska metoden historien som en film som spelar upp sina på varandra följande scener; *klassen* måste sökas efter och urskiljas i denna rörelses tydliga huvuddrag.

Om vi använder den första metoden skulle vi utsättas för tusentals invändningar från rena statistiker och demografiker – kortsynta personer, om ens det – som skulle skärskåda våra skiljelinjer och anmärka på att det inte finns två klasser, inte ens tre eller fyra, utan att

det kan finnas ett hundratal eller till och med ett tusental klasser som skiljs åt av successiva graderingar och odefinierbara gråzoner. Med den andra metoden använder vi oss av något annorlunda kriterier för att urskilja den där protagonisten, klassen, i den historiska tragedin, och för att fastställa dess karaktär, dess kamper och dess mål, vilka konkretiseras i uppenbara enhetliga huvuddrag ibland en mängd föränderliga sakförhållanden; medan den arme statistiska fotografen endast registrerar detta som en kall serie livlös data.

Därför, för att fastslå att en klass existerar och agerar vid en given tidpunkt i historien, är det till exempel inte tillräckligt att veta hur många köpmän det fanns i Paris under Ludvig XIV:s tid, eller antalet engelska godsägare på 1700-talet, eller antalet arbetare i den belgiska tillverkningsindustrin i början av 1800-talet. Istället måste vi underkasta våra logiska efterforskningar en hel historisk period; vi måste urskilja en samhällelig, och därför politisk, rörelse som söker sig framåt genom upp- och nedgångarna, misstagen och framgångarna, hela tiden uppenbart förbunden med ett samhällsskiktets intresseuppsättning, vilket har försatts i en särskild situation av produktionssättet och dess utveckling.

Det är denna analysmetod som Friedrich Engels använde sig av i en av sina första klassiska essäer, där han hämtade förklaringen till en serie politiska rörelser ur den engelska arbetarklassens historia, och påvisade sålunda klasskampens existens.

Den dialektiska förståelsen av klassen ger oss möjlighet att övervinna statistikerns bleka invändningar. Han har inte längre någon rätt att se på de motstående klasserna, som klart åtskiljs på historiens scen, så som på de olika körgrupperna på en teaterscen. Han kan inte vederlägga våra slutsatser genom att framhålla att det i kontaktzonen finns odefinierbara skikt genom vilka en osmos av individer fortgår, eftersom detta inte ändrar den historiska fysionomin där klasserna möter varandra.

* * *

Därför kan inte klassbegreppet frambringa oss en statisk bild, utan istället en dynamisk. När vi upptäcker en social tendens, eller en

rörelse som är orienterad mot ett givet mål, då kan vi i ordets verkliga mening erkänna existensen av en klass. Men då existerar klasspartiet på ett materiellt om ännu inte formellt sätt.

Ett parti finns när det existerar en doktrin och ett tillvägagångssätt.

Ett parti är en skola för politiskt tänkande och följaktligen en kamporganisation. Den första egenskapen är en fråga om medvetenhet, den andra en fråga om vilja, eller mer precist, om en strävan mot ett slutgiltigt mål.

Utan de här två egenskaperna har vi ännu inte en definition av klassen. Som vi redan har sagt, han som kallt registrerar fakta må finna likheter i levnadsvillkoren för mer eller mindre omfattande skikt, utan att något märke ristats in i historiens utveckling.

Det är endast inom klasspartiet som vi kan finna dessa två egenskaper koncentrerade och konkretiserade. Klassen formerar sig själv allteftersom särskilda förhållanden och omständigheter som frambringas av nya produktionssystem konsolideras utvecklas – till exempel när man vid upprättandet av stora fabriker anställer och tränar en stor arbetsstyrka; på samma sätt börjar en sådan kollektivitet intressen gradvis att materialiseras till ett mer precist medvetande, vilket börjar ta form i små grupper inom denna kollektivitet. När massan tvingas till kamp kan endast den första gruppen förutse en slutgiltig utgång, och det är de som stöder och leder återstoden.

När vi talar om den moderna proletära klassen måste vi begripa denna process inte i relation till en branschgren utan till klassen som helhet. Vi kan då förstå hur en mer precis medvetenhet om intressenas identitet gradvis framträder; denna medvetenhet utfaller hur som helst med en sådan komplexitet av erfarenheter och tankar, att den endast kan finnas i begränsade grupper bildade av utvalda element från varje kategori. Utan tvivel kan endast en avancerad minoritet ha en klar bild av en kollektiv kamp som är riktad mot allmänna mål vilken rör hela klassen och med kärnpunkten projektet att förändra hela samhällsordningen.

Dessa grupper, dessa minoriteter, är ingenting annat än partiet. När dess formerande (vilket naturligtvis aldrig fortskrider utan avbrott, kriser och interna konflikter) har nått ett särskilt stadium må vi

säga att vi har en klass i kamp. Fastän partiet innesluter endast *en del* av klassen kan endast det ge klassen sin enighet i kamp och rörelse, då det förenar dessa element, vilka *känner och representerar* den, bortom kategoriernas och lokaliteternas begränsningar.

Detta ger klarhet i innebörden av detta grundläggande faktum: partiet är blott en del av klassen. Han som betraktar samhället som en statisk och abstrakt bild, och ser klassen som ett område med en liten kärna, partiet, inom sig, kan enkelt förledas till följande slutsats: eftersom hela den delen av klassen som återstår utanför partiet nästan alltid är majoriteten, bör den ges större vikt och ha en större *rätt*. Om man hursomhelst bara påminns om att individerna i den stora återstoden av massan inte har klassmedvetenhet och att klassen ännu kommer att verka för sina egna själviska mål, eller för sin bransch, sin by, sin nation, inser man att för att säkra klassens enhetliga handling i den historiska rörelsen är det nödvändigt att ha ett organ som inspirerar, sammansvetsar och *inordnar den* – kort sagt som för befälet; man inser då att partiet i själva verket är kärnan som det förutan inte skulle finnas någon anledning att betrakta den återstående massan som en mobiliseringsstyrka.

Klassen förutsätter partiet eftersom den för att existera och verka i historien måste besitta en kritisk historisk doktrin som den strävar efter att uppnå.

* * *

Den verkliga och enda revolutionära uppfattningen är att ledningen av klassens kamp delegeras till partiet. Doktrinär analys tillsammans med ett antal historiska erfarenheter låter oss lätt reducera varje riktning som förnekar nödvändigheten av partifunktionens dominans till småborgerliga och antirevolutionära ideologier.

Om detta förnekande grundar sig på en *demokratisk* synpunkt måste den bli föremål för samma kritik som marxismen använder för att vederlägga den borgerliga liberalismens favoritteorem.

Det är tillräckligt att erinra att om människors medvetenhet är resultatet av och inte orsaken till omgivningens beskaffenheter, i vilken de är tvingade att leva och verka, att då skulle som en lag de

exploaterade, svältande och undernärda, aldrig kunna övertyga sig själva om nödvändigheten av att störta den välbärgade, övergödda exploatören, som är nedtyngd av alla tillgångar och befogenheter. Detta kan endast vara undantaget. Den borgerliga valdemokratin söker massornas samråd, då den vet att majoritetens gensvar alltid kommer att vara fördelaktigt för den privilegierade klassen och den kommer beredvilligt att delegera denna klass *rätten* att leda och för- eviga exploateringen.

En tillökning eller ett bortfall av borgerliga *röstsiffror* ändrar inte förhållandet. Bourgeoisien regerar inte bara med samtycke från majoritet av alla *medborgare* utan också från de enskilda arbetarna.

Därför skulle partiet om det tillkallar hela den proletära massan att bedöma handlingar och initiativ tagna av partiet, vilka bara det själv har ansvaret för, binda sig självt vid ett utlåtande som nästan helt utan tvivel skulle vara fördelaktigt för bourgeoisien. Detta utlåtande kommer alltid vara mindre upplyst, mindre avancerat, mindre revolutionärt, och framförallt dikterat med en lägre medvetenhet om arbetarnas verkliga kollektiva intressen och om den revolutionära kampens slutgiltiga resultat, än det råd som endast kommer från det organiserade partiets led.

Föreställningen att proletariatet har *rätt* att föra befälet över sin egen klass' strider är bara en abstraktion utan någon marxistisk förståelse. Det döljer en längtan att leda det revolutionära partiet för att kunna utvidga det genom att innesluta mindre mogna skikt; alltsedan det sker i ökande takt kommer besluten som ett resultat därav att komma närmare och närmare de borgerliga och konservativa idéerna.

Om vi letade efter bevis inte bara i teoretiska efterforskningar, utan också i de erfarenheter historien gett oss, torde vår skörd bli riklig. Låt oss påminnas om att det är en typisk borgerlig kliché att ställa massornas goda "sunda förnuft" mot det "onda" hos en "minoritet av agitatorer", och att göra anspråk på att vara det mest gynnsamma i förhållande till de exploaterades intressen. Arbetarrörelsens högerströmningar, den socialdemokratiska skolan vars reaktionära trossatser tydligt visats av historien, ställer ständigt massorna mot partiet och gör anspråk på att kunna uttröna klassens vilja genom att samråda i en större skala än inom partiets snäva ramar. När de inte kan utvidga partiet bortom doktrinen och kampdisciplinens ram försöker de

fastslå att dess huvudorgan inte måste vara de som tillsatts av ett begränsat antal militanta medlemmar, utan måste vara de som tillsatts för parlamentariska uppdrag av en större skara – parlamentariska grupper tillhör faktiskt alltid den extrema högerflanken i det parti som de kommer ifrån.

Degenerationen av de socialdemokratiska partierna i Andra internationalen och att de synbarligen blev mindre revolutionära än de oorganiserade massorna, härrör från att de förlorade sin specifika partikaraktär just genom arbetaristiska och "labouristiska" praktiker. Det vill säga att de inte längre agerade som avantgardet som går före klassen utan som dess mekaniska uttryck i val- och korporativa system, där samma vikt och inflytande ges till det skikt inom den proletära klassen som har lägst medvetenhet och är mest beroende av egoistiska anspråk. Som en reaktion på denna epidemi, till och med före kriget, utvecklades det särskilt i Italien en riktning som förordade intern partidisciplin, som tillbakavisade nya rekryter som ännu inte var sammansvetsade med vår revolutionära doktrin, som motsatte sig självbestämmandet för parlamentsgrupper och lokala organ och som rekommenderade att partiet skulle rensa ut sina bedrägliga element. Denna metod har visat sig vara det verkliga motgiftet mot reformism och formar grunden för Tredje internationalens doktrin och praktik, vilken lägger primär vikt vid partiets roll – som är ett centraliserat, disciplinerat parti med en klar orientering kring problemen med principer och taktiker. Samma tredje international utdömde att "de socialdemokratiska partiernas bankrutt i Andra internationalen inte på något sätt var konkursen för proletära partier i allmänhet", utan, om vi får säga så, misslyckandet för organismer som hade glömt att de var partier eftersom de hade upphört att vara sådana.

* * *

Det finns också ett annat slags invändningar mot den kommunistiska förståelsen av partiets roll. Dessa invändningar är sammanbundna med en annan typ av kritisk och taktisk reaktion mot reformismens degeneration: de hör till den syndikalistiska skolan, som ser klassen i de ekonomiska fackföreningarna och påstår att detta är de organ som är kapabla att leda klassen i revolutionen.

Följer man den franska, italienska och amerikanska syndikalismens klassiska period, grundlade dessa skenbara vänsterinvändningar nya formuleringar i riktningar som gränsar till Tredje internationalen. Dessa kan också enkelt reduceras till halvborgerliga ideologier genom en kritik av deras principer såväl som av ett konstaterande av de historiska resultat de har lett till.

Dessa riktningar vill urskilja klassen inom sin egen organisation – utan tvivel ett karaktärsdrag och ett mycket viktigt sådant – det vill säga fackföreningarna som uppstår före det politiska partiet, samlar mycket större massor och svarar därför bättre mot klassen överhuvud. Från en abstrakt synvinkel avslöjar hursomhelst valet av ett sådant kriterium en omedveten respekt för precis samma demokratiska lögn som bourgeoisien stödjer sig på, för att säkra sin makt genom att bjuda in folkmajoriteten till att välja dess regering. Utifrån andra teoretiska synpunkter förenar sig en sådan metod med borgerliga föreställningar då den anförtror fackföreningarna organiseringen av det nya samhället och kräver de produktiva funktionernas självbestämmande och decentralisation, precis såsom reaktionära ekonomer gör. Men vårt föreliggande syfte är inte att upprätta en fullständig kritisk analys av de syndikalistiska doktrinerna. Det är tillräckligt att anmärka, med hänsyn till de historiska erfarenheternas följder, att den proletära rörelsens extrema högermedlemmar alltid har förordat samma synpunkt, det vill säga att arbetarklassen representeras av fackföreningar; sannerligen vet de att genom att göra så veknar och försvagar de rörelsens karaktär, av den enkla anledning som vi redan nämnt. Idag visar bourgeoisien själv sympati och en böjelse, som inte på något sätt är ologiskt, för arbetarklassens fackliga anslutning. Sannerligen skulle de mer intelligenta delarna av bourgeoisien beredvilligt acceptera en reformation av staten och den representativa apparaten, för att ge större utrymme åt de ”apolitiska” facken och till och med för deras anspråk på att utöva kontroll över produktionssystemet. Bourgeoisien känner att så länge proletariatets kamp kan begränsas till omedelbara ekonomiska krav som reses bransch för bransch, hjälper det som en garanti för status quo och för att förhindra formerandet av den farliga ”politiska” medvetenheten – det är den enda medvetenhet som är revolutionär eftersom den siktar på fiendens svaga punkt, maktherraväldet.

Såväl gamla som nutida syndikalister har hursomhelst alltid varit medvetna om att de flesta fackföreningar är kontrollerade av högerelement, och att småbourgeoisens diktatur över massorna baseras på fackföreningsbyråkratin mer än på de socialdemokratiska pseudopartiernas valmekanism. Därför ägnade sig syndikalisterna, tillsammans med mycket talrika element som blott agerade i reaktion på den reformistiska praktiken, åt att studera nya former av fackorganisationer och skapade nya fack oberoende av de traditionella. En sådan utväg var teoretiskt fel då det inte gick bortom den ekonomiska organisationens fundamentala kriterium: det vill säga det automatiska inträdet för alla de som är försatta i givna förhållanden på grundval av sin ställning i produktionsprocessen, utan att kräva särskilda politiska övertygelser och särskilda praktiska förpliktelser som kan inbegripa stora personliga uppoffringar. Genom att dessutom söka efter ”producenten” kunde den inte gå bortom ”branschens” begränsningar, medan klasspartiet, genom att betrakta ”proletären” i hans väldiga omfång av förhållanden och verksamheter, ensamt är benäget att väcka klassens revolutionära kraft. Därför visades sig detta botemedel som var teoretiskt felaktigt också sig för att vara ineffektivt i verkligheten.

Trots allt sökes det ständigt efter sådana recept till och med idag. En fullständigt felaktig uttolkning av marxistisk determinism och en begränsad förståelse för den roll som medvetenhet och vilja i formerandet spelar, vid sidan av de ekonomiska faktorernas ursprungliga inverkan, för de revolutionära krafterna, föranleder ett stort antal människor att söka ett ”mekaniskt” system för organisering, som nästan automatiskt skall organisera massorna efter varje individs ställning i produktionen. Enligt dessa illusioner skulle en sådan anordning i sig själv vara tillräcklig för att förbereda massorna att gå mot revolutionen med maximal revolutionär effektivitet. Således visar den inbillade lösningen sig på nytt, som består i tanken att de ekonomiska behovens dagliga tillfredställande kan försonas med det slutgiltiga resultatet av det samhälleliga systemets störtande, genom att förlita sig på en organisationsform för att lösa den gamla antitesen mellan begränsat och gradvist erövrande och det revolutionära maximiprogrammet. Men – som det rätteligen sades av majoriteten i Tysklands kommunistiska parti i en av dess resolutioner i en tid då

dessa frågor (som senare förorsakade KAPD:s utbrytning) var särskilt brännande i Tyskland – *revolutionen är inte en fråga om organisationsformen.*

Revolutionen kräver en organisering av aktiva och övertygade styrkor som förenas av en doktrin och ett slutgiltigt mål. Viktiga skikt och oräkneliga individer kommer återstå utanför denna organisation även om de materiellt hör till klassen i vars intresse revolutionen kommer att triumfera. Men klassen verkar, kämpar, framåtskrider och segrar tack vare styrkornas kamp, vilkas sköte den fötts ur i historiens våndor. Klassen springer ur de ekonomiska förhållandenas omedelbara homogenitet, vilka som för oss framträder som tendensens primära drivkraft för att förstöra och gå bortom det nuvarande produktions sättet. Men för att åtaga sig denna väldiga uppgift måste klassen ha sitt eget tänkande, sin egen kritiska metod, sin egen vilja, inriktade på de precisa mål som definierats av efterforskningar och kritik, och dess egen kamporganisation som med yttersta effektivitet åkallar och nyttjar sina kollektiva ansträngningar och uppoffringar. Allt detta konstituerar partiet.

”Partito e classe”, *Rassegna comunista* nr 2, 15 april 1921

Parti och arbetarklass

Anton Pannekoek

Vi ser nu de allra första ansatserna till en ny arbetarrörelses uppkomst. Den gamla rörelsen är förkroppsligad i partier. Tron på partiet utgör den största hämningen, vilken nu gör arbetarklassen maktlös. Därför undviker vi att bilda ett nytt parti, inte för att vi är för få – varje parti måste börja i det lilla – utan därför att partiet nu innebär en organisation, som vill styra och behärska arbetarklassen. I motsatts därtill sätter vi upp följande princip: arbetarklassen kan bara komma sig upp och segra om den tar sitt öde i egna händer. Arbetarna skall inte godtroget ta efter andra lösningar, eller någon grupp, inte heller våra, utan tänka själva, handla själva. Därför betraktar vi som deras naturliga organ till upplysning i denna tid av övergång, arbetargrupperna, studie- och diskussionsgrupper, som bildar sig själva och själva söker sin väg.

Denna åskådning står i skarpaste motsättning till den nedärvda uppfattning av partiets roll som det viktigaste organet för proletariatets upplysning. Därmed råkar den på motstånd och avslag i många kretsar, som inte längre vill veta av något det socialistiska eller kommunistiska partiet. Delvis är det traditionens makt; om man alltid har betraktat arbetarkampen som partikamp och partiernas kamp, är det mycket svårt, att se världen enbart ur klassens och klasskampens synpunkt. Men delvis finns däri också medvetandet om att partiet trots allt måste spela en viktig och väsentlig roll i proletariatets befrielsekamp. Denna skall vi nu skärskåda närmare.

Skillnaden som det här handlar om, låter sig kort sammanfattas som så: ett parti är en gruppering efter åskådningar, en klass är en gruppering efter intressen. Klasstillhörigheten bestäms av rollen i produktionsprocessen, som för med sig bestämda intressen. Partitillhörigheten är beroende av sammanslutningen av personer, vilka hyser samma åsikter om de viktiga samhälleliga frågorna.

Tidigare trodde man, på praktiska och teoretiska grunder, att denna motsättning skulle försvinna i klasspartiet, ”Arbetarpartiet”.

Under socialdemokratins uppkomst verkade det, som om detta parti så småningom skulle omfatta hela arbetarklassen, dels som medlemmar, dels som sympatisörer. Och eftersom teorin angav, att lika intressen nödvändigtvis måste åstadkomma lika åsikter och lika mål, skulle skillnaden mellan partiet och klassen successivt försvinna. Den historiska utvecklingen har sedan visat helt andra saker. Socialdemokratien förblev en minoritet, andra arbetargrupper organiserade sig emot den, delar splittrade sig ifrån den, dess egen karaktär ändrades, dess programpunkter reviderades eller fick en annan betydelse. Samhällets utveckling går inte efter en rak linje, utan genom strider och motsättningar. Samtidigt som arbetarkampen växer i styrka växer också motståndarens makt och utsår ständigt nytt tvivel och osäkerhet i kämparnas hjärtan om vilken väg de skall välja. Och varje tvivel skapar splittringar, inre motsättningar och fraktionsstrider inom arbetarrörelsen.

Man skall inte enbart beklaga dessa splittringar och fraktionsstrider som något skadligt, som inte borde finnas och som håller arbetarna maktlösa. Det har redan ofta sagts i dessa skrifter; arbetarklassen är inte svag på grund av den inre splittringen, utan den är splittrad därför att den är svag. Eftersom motståndarens makt är stor och de gamla medlen mot den visat sig vara verkningslösa, måste arbetarklassen därför söka sig nya vägar. Vad den har att göra kan inte komma som en blix från klar himmel; den måste uppnå det genom hårt arbete, genom tankearbete, i en oenighet av motsatta meningar, i hårda meningskonflikter. Den måste själv söka vägen och därtill tjäna den inre kampen. Den måste överge gamla tankar och illusioner och finna nya vägar; och eftersom det är så svårt just nu, är splittringen också så stor.

Man skall inte heller ha den illusionen, att dessa skarpa parti- och meningsmotsättningar bara är naturliga under denna övergångstid och att de efteråt kommer att försvinna i en stor enighet. Förvisso kommer det tider i klasskampens utveckling, då plötsligt alla krafter på en gång koncentrerar sig på ett stort uppnåeligt resultat, och då revolutionen uppbärs av en mäktig enighet. Men sedan, som efter varje seger, kommer genast skiljaktigheterna om de vidare målen. Även om arbetarklassen är segerrik, står den alltid åter inför de svåraste uppgifter, att undertrycka motståndaren ännu mer, att bygga upp

produktionen, att skapa en ny ordning. Det är omöjligt, att därvid alla arbetare, alla skikt och grupper med sina ännu ofta olika intressen, skall tänka och känna exakt på samma sätt, och genast av sig själva är eniga i det fortsatta handlandet. Just därför att de är människor, som själva måste göra det, som själva måste finna sin väg, kommer det att uppträda de skarpaste meningsmotsättningarna, vilka kommer att bekämpa varandra, och först därigenom kunna bringa tankarna till klarhet.

Om därvid nu personer med samma grundåskådningar samman-sluter sig, för överläggningar om praktiska möjligheter, för klarlägganden genom diskussioner, för propagerandet av sina åsikter, då kan man kalla sådana grupper för partier. Benämningen är likgiltig. Det väsentliga är, att partierna i denna angelägenhet spelar en helt annan roll än vad partierna idag gör anspråk på för sin del. Handlandet, den materiella kampen är arbetarmassornas egen sak, i sin helhet, i sin naturliga gruppering som fabrikspersonal, eftersom denna är enheten i den praktiska kampen, eller i andra naturliga grupper. Det vore meningslöst, om anhängarna av en partiuppfattning gick i strejk och anhängarna av en annan riktning fortsatte att arbeta. Men båda riktningarna kommer genom sina anhängare att hävda sin uppfattning om strejk eller icke strejk i fabriksförsamlingen och därigenom möjliggöra ett välgrundat beslut för helheten. Kampen är så stor, fienden så mäktig, att bara massornas gemensamma kraft kan uppnå en seger; handlingens, enighetens, entusiasmens materiella och moraliska kraft, men samtidigt insiktens, klarhetens andliga kraft. Om dessa partiers eller åsiktsgruppers stora betydelse ligger däri, att de frambringar denna klarhet genom sina ömsesidiga strider, sina diskussioner, sin propaganda. De är arbetarklassens organ för själv-upplysning, med vilka de för sig själva finner vägen till frihet.

Det förstås därmed, att sådana partier och deras åskådningar inte är fasta och oföränderliga. I varje förändring av läget, med varje ny kampuppgift, kommer meningar att gå isär och förena sig. Andra grupper bildas, med andra program. De har en växlande karaktär, och anpassar sig därmed ständigt till den nya situationen.

Dagens arbetarpartier har en helt motsatt karaktär. De har ju också ett annat mål; de vill erövra makten åt sig själva. De vill inte vara arbetarklassens hjälpmedel till befrielse. De vill själva härska, och påstår, att

detta skall bli proletarietets befrielse. Socialdemokratien som växte upp i parlamentarismens tidevarv, tänker sig detta herravälde som en regering med majoritet i parlamentet. Det kommunistiska partiet för partiherraväldet till dess yttersta konsekvens, som partidiktatur.

Sådana partier, i motsats till de tidigare nämnda, måste vara stela bildningar, som skarpt avgränsar sig genom medlemsbok, stadgar, partidisciplin, antagnings- och uteslutningsförfarande. Ty de är maktapparater, som kämpar om makten, håller anhängarna stängna genom maktmedel och söker ständigt utbreda sitt maktområde. Deras uppgift är inte att uppfostra arbetarna till självständigt tänkande, utan att dressera dem till troende anhängare av just den egna läran. Medan arbetarklassen behöver största möjliga frihet för den andliga utvecklingen, för att kunna utveckla sin makt och segra, måste partiherraväldet försöka undertrycka alla andra åsikter än sina egna. Hos de ”demokratiska” partierna sker detta förtäckt, under sken av frihet, hos diktaturpartierna sker det genom öppet, brutalt förtryck.

Det finns redan många arbetare, som inser att det socialistiska eller kommunistiska partiets herravälde bara skulle vara en förtäckt form av borgerligt klassherravälde, varvid arbetarklassens utsugning och underkastelse skulle kvarstå. Men enligt deras mening skall nu i stället ett ”revolutionärt parti” byggas, som verkligen eftersträvar arbetarmakt och som vill förverkliga kommunismen. Inte ett parti i den betydelse som vi framlade i det första stycket, en åsiktsgrupp som bara upplyser, utan ett parti i dagens betydelse, som självt kämpar om makten, som i form av arbetarklassens förtrupp, den medvetna revolutionära minoritetens organisation, erövrar partiherraväldet för att utnyttja det för klassens befrielse.

Vi påstår däremot; i namnet ”revolutionärt parti” finns redan en inre motsägelse. Ett sådant parti skulle inte vara revolutionärt. Det vore i så fall om man kallar ett regeringsskifte med lite våld – som t.ex. början till det Tredje riket – för en revolution. När vi talar om ”revolutionärt”, är det naturligtvis alltid den proletära revolutionen, arbetarklassens gripande av makten, som åsyftas.

Det ”revolutionära partiet” stödjer sig på idén, att arbetarklassen behöver en grupp ledare, som för dess räkning besegrar bourgeoisie och bildar en ny regering, m.a.o. att arbetarklassen ännu inte är kapabel att genomföra en revolution. Det stödjer sig på idén, att dessa

ledare sedan genom lagstiftning skall införa kommunismen, m.a.o. att arbetarklassen ännu inte är kapabel att förvalta och organisera sitt arbete och sin produktion.

Men för det första: är inte denna idé riktig? Då nu, i detta ögonblick, arbetarklassen som massa ännu inte visar sig mogen för revolutionen, är det då inte nödvändigt, att den revolutionära förtruppen, partiet, genomför den åt dem nu? Och gäller inte detta så länge massorna lugnt tolererar kapitalismen?

Å andra sidan måste man fråga sig: vilken makt skulle kunna föra ett sådant parti till revolutionen? Hur skulle det vara i stånd att besegra den kapitalistiska klassen? Bara därigenom att massorna står bakom det. Bara därigenom att massorna reser sig och störtar de gamla härskarna genom massangrepp, masskamp och masstrejk. Om inte massorna ställer sig bakom, går det i vilket fall som helst inte.

Sedan kan två saker hända. Antingen fortsätter massorna sin aktion. De går inte hem, för att överlåta regerandet till det nya partiet. De organiserar sin makt i fabriker och verkstäder, de förbereder den fortsatta kampen för det fullständiga besegrandet av kapitalismen, de bildar genom arbetarråd en fast förbindelse, för att därigenom ta hand om ledningen av hela samhället. Kort och gott, de visar att de inte är helt inkompetenta att genomföra en revolution som det verkade. I så fall kommer nödvändigtvis konflikter att utveckla sig med partiet, som självt vill ta makten i sina händer, och som genom sin lära, att partiet måste vara klassens ledare, bara kommer att betrakta klassens självverksamhet som oordning och anarki. Det kan då hända att arbetarklassens rörelse mäktigt utvecklas och lämnar partiet bakom sig. Eller tvärtom kunde partiet med hjälp av borgerliga element slå ned arbetarna. Men i vilket fall som helst är partiet då en hämsko på revolutionen. För att det vill vara mer än propaganda- och utredningsorgan. För att det som parti tror sig måste härskas och styras. Eller så följer arbetarna partiläran och avsäger sig den fortsatta ledningen. De följer de från ovan givna parollerna, hyser förtroende för den nya regeringen (som i Tyskland 1918), som skall förverkliga socialismen eller kommunismen, och går hem till arbetet. Genast sätter nu bourgeoisien in hela sin klasskraft, vars rötter ännu är obrutna: dess penningmakt, dess oerhörda andliga makt, dess ekonomiska makt i fabriker och storföretag. Mot denna kraft är det rege-

rande partiet för svagt. Det kan bara hålla sig upprätt genom moderation, tillgifter och eftergifter. Så säger man att det inte finns mer att uppnå för tillfället, och att det är idioti av arbetarna, att genom påtryckningar försöka genomföra ouppnåeliga fodringar. Så blir partiet, berövat masskraften hos en revolutionär klass, till verktyg för upprätthållandet av det borgerliga herraväldet.

Vi sa tidigare att ett ”revolutionärt parti” är en självmotsägelse i den proletära revolutionens mening. Man kunde säga det på ett annat sätt: I ordet ”revolutionärt parti” betyder revolutionärt alltid en borgerlig revolution. Alltid när massorna reser sig för att störta en regering, och sedan överläter makten till ett nytt parti, har vi en borgerlig revolution, ersättandet av ett härskande skikt med ett nytt friskt härskande skikt. Så kom i Paris 1830 penningbourgeoisien i stället för markägarna, 1848 den industriella bourgeoisien i stället för finansbourgeoisien. Så kom i den ryska revolutionen partibyråkratin som regerande skikt till makten. Men i Västeuropa och Amerika är bourgeoisien så mycket mäktigare och fastare förankrad i företag och banker, att den inte låter sig skjutas åt sidan av en partibyråkrati. Den kan bara besegras genom att det åter appelleras till massorna, och att dessa beslutar företagen och bygger upp sin rådsorganisation. Men då visar det sig gång på gång, att den verkliga kraften ligger hos massorna, vilken förintar kapitalväldet i den framskridande egna aktionen.

De, som alltid drömmer om ett ”revolutionärt parti”, tar bara halv, begränsad lärdom av den hittillsvarande utvecklingen. Eftersom arbetarpartierna, socialistpartierna och kommunistpartierna, har blivit borgerliga maktorgan för upprätthållandet av utsugningen, drar de slutsatsen, att det måste göras bättre. De ser inte, att det ligger en mycket djupare konflikt bakom dessa partiers misslyckande, nämligen konflikten mellan hela klassens självbefrielse av egen kraft och dämpandet av revolutionen genom ett arbetarvänligt nytt väld. De tror sig vara ett revolutionärt avantgarde, eftersom de ser massorna inaktiva, likgiltiga. Massorna är emellertid inaktiva, därför att de ännu inte klart ser kampens väg och klassens enhet, och instinktivt förnimmer motståndarens enorma makt och likaså instinktivt hur kolossal deras uppgift är. När de väl av förhållandena drivs till aktion, då måste de själva ta sig an denna uppgift, självorganiseringen, exproprieringen

av produktionsmedlen, angreppet på kapitalets ekonomiska makt. Och så framgår det, att detta förmenta avantgarde, som försöker leda och behärska massorna efter sitt program, medelst ett ”revolutionärt parti”, visar sig efterblivet just genom denna uppfattning.

”Partei und Arbeiterklasse”, *Rätekorrespondenz* nr 15, mars 1936.

Denna översättning publicerades ursprungligen i *Rådsmakt* nr 15.

